

Studiecirkel – häfte 7

Innehåll

Sjukdomar och botemedel.....	2
Vägar.....	10
Vägafridsbrott.....	19
Snöplöjning.....	20
Skogen.....	21
Kåhult.....	35
Berg.....	36

Sjukdomar och botemedel

Intervju med Karl A-son, Börjesgården

Alkoholism. De har hållt brännvin i halsen på ett lik och tagit vara på brännvinet och gett fylltratten (Emil Börjesson 1958).

Benbrott. Min mor bröt av ena benet. De fila sönder en hel mässingskam och hon åt upp filspånet. Det blev bra, så det syntes inget fel på benet. Hon var 78 år när hon dog. (röd text i marginalen, som är otydlig). Här var en som spjälkade ben. Han hette Erik Larsson Börjesgården. Jon i jordås var ock säker med sådant (Karl Persson, f. 1864).

Jag har varit hos David i Ryd för benröta. Det stack till i höger arm och höger ben på en gång, när jag fick den. Jag åkte med tåget till Sjötofta och sedan med hästskjuts till där David bodde. Han strök på armen med handen. ”Om fjorton dar ska då vara läkt”, sa han. Jag fick två sorters salva att stryka på. Vardera skulle användas en vecka. När jag började med den andra, blev armen alldeles röd, men efter fjorton dar var den läkt (Karl Persson).

Bråket, många hade det. Det var en gubbe hos gästgivarn på Hällingsjö, som hade ett sånt väldigt bråk. Han hade bråkband, eljest hade han inte kunnat reda sej. Det hade uppkommit på så vis, att gästgivarn hade sparkat honom, för han gjorde honom inte till pass.

Lungsot sa de aldrig, det var bröstsjuka. Det skulle vara nyttigt att andas lagårdsluft, så sådana höll sej i lagårn mycket (Karl P:n).

Min farmor Malena i Kåhult var född på Inland nära Kungälv. En gång hade jag fått belrev eller bevelaer (bältros? Blindtarm?), så jag kunde inte sätta mej. Jag skulle köra till Göteborg och jag var ute och lagade till foring till hästen och jag försökte skära hack(else). Men jag orkade inte och måtte sätta mej på trappan. Det första farmor fått reda på't, sa hon att de skulle mjölka en ko och få i mej nymjolk. De hjälpte in mej och la mej i en soffa. Jag drack nymjolk tills jag ville kräkas, men det kom inget. Jag somnade och sov i två eller tre timmar. Sedan var jag bra och lagade mej i och for till stan likaväl. De säger att det skall vara en mask, och är det så att man kräks upp den, dör man. Men kan man få tag iden och svälja ner den, ska det inte härja på (skada). Så berättade 1946 August Andersson, f. 1867.

Bältros. Jag minns en gammal båtsman, som fick det. Han gick och bad att få lite kvinnomjolk och den smörjade han på med och det gick bort (E. Börjesson 1960).

Bölder kallades värkar. Man satte bort dem i träd och kom det sedan någon och högg trädet, så fick han värkarna (Karl Henriksson i Mörtsjöos, född 1851).

Diarré. Min far nycka malört i brännvin. Han odla malört själv. Han hade en flaska med brännvin och malört i, det var så brunt och fräckt (fräkt, beskt)). Torkade blåbär använde de ock (Karl Persson).

De kallade det ränneskita. För den ska man ligga still och hålla sej varm och dricka risvatten och inte dricka något kaffe (Tilda i Skogsdal, f. 1872).

Barn kunde få engelska sjukan eller skivern. Det berodde på att det var någon, som hade talat på barnet; det blev olat. Då sökte de få kläder av den, som orsakat sjukdomen; de brändes och gavs åt barnet att ta in (K. Henriksson).

Engelska sjukan – någon hade förgjort barnet. De skulle försöka få något av den personens kläder och bränna och ge barnet in askan (Karl Persson).

Skiver hade många barn förr. Det berodde på, att det var för dåligt med kosthållet, där de hade många barn och det inte ville räcka till. Så gav de barna brännvin. Jag minns när jag var fem eller sex år, så hade de brännvin och söp om kvällen ur en halvstopaflaska, och jag fick inget. Jag tänkte: "När de fått lagt sej, ska jag gå upp och ta". Och det gjorde jag, slog upp i en kopp och söp. Jag slog ut mycket på duken och på golvet. Sen gick jag och la mej. Jag blev fuller.- Skiver var obotligt. Augusta i Hoasika t.ex., knäna stod inför på henne så länge hon levde. Hon gifte sej och har en halt tös på Torsåsen (August Andersson, f. 1867).

För engelska sjukan for de alltid till Tullamora i Borås. Hon lät dem köpa litet i en påse, men jag vet inte, vad det var i den. Den skulle barnet ha om halsen (Anna Kristina f. 1876).

Fallandesjukan berodde mest på att modern åsett slakt. Det bästa botemedlet ansågs därför var att ge barnet blod av ett kreatur, som slaktats (Karl Henriksson f. 1851).

Om en havande kvinna varit med vid slakt, kunde barnet på fallandesjuka. Om barnet vid anfaller vrålade som en kalv inför döm, så skulle barnet få kalvblod att ta in. Hade sjukdomen åsamkats av en gris, skulle det ha grisblod o.s.v. Det syns ju alltid på den sjuke, vad det är som har orsakat sjukdomen. Upplysning 1933 av Helmer Olsson efter Emil Johansson i Vika, f. 1865).

Fallandesjuka fick de, om modern varit med vid slakt och rört i bloden. Den var svår att bota, men låter man bli att arbeta till klockan elva på förmiddan, kan man arbeta hele dan sedan. Det brukar bli bättre efter 40 år (Emil Börjesson).

Fallandesjukan, den går över. när de blir 40 år (Karl Persson).

Frostsprickor, Talg hjälper inte De var inte uppe (de var läkta) om sommaren. Man fick sprickor i hälarna också (Emil B:n).

Förstopning – de tog in aloe. För diarré är det bäst att ta in en bra sats potatismjöl, det sätter fast et () Hårt lis, förstopning. De åt brygggjäst [se handskrivet sid 436]

Gastkramning kallas här allmänt "lett mot" eller "mot". De kunde få ett lett mot. Då blev de sjuka och eländiga. Då rökade de sej med tre tändstickor, som släpptes ner mellan linnet och kroppen.

Mot lett mot stöpte de – de tog eld i spisen och slog i vatten och när det då fräste som värst, så kom hjälpen (H.A. efter Matilda i Mörtsjöås, f. 1872).

Då det var någon, som hade varit ute en kväll och fått ett mot, så stöpte de över den. De tog aska i spisen med en hack eller stor kniv och slog i en skål, som hölls över den sjuke. Skålen ställdes så under den sjukes bädd och fick stå där ett par dagar. Ett annat medel var att röka sig med effsäter-trådar ur väven (Emil J:n i Vik, f. 1865. Uppl. Av H.O. 1933). [Helmer Olsson]

En getonge – geting – bet mej i nacken. Jag fick ut gadden, men det gjorde ont en halv dag. Jag fick flere kaffegökar och de smörjade med sprit i nacken. Det kliade ändå så svårt över hela kroppen (Karl Person).

Min mor hade iglar på benen för giktvärk (Aug. A:n f. 1867).

Giktringar köpte många av knallar. De skulle vara bra mot gikt och reumatism, men de hjälpte på inget (Emma Andersson f. 1863).

Om det var någon som hade gulsjuka, så mättes han med en tråd. En knut slog de vid var led, och tråden togs över huvudet, så de skulle kunna gå egenom den, och så skulle de spotta i den och bränna upp den (H.O. 3184, s. 13. Karl Henriksson i Mörtsjö Bro. F. 1851).

Både jag och min gubbe har blivit mätta för gulasjuke. Det var en käring, som mätte med en gul tråd från hjässan och ned till stortån och så likadant från hand till hand. Och sen var det fråga om vilket (avstånd) som var längst. Så knöts trådens ändar ihop, och så lades den som en ring på golvet omkring en, och det skedde tre gånger. Så skulle man ha lite av tråden på en sockerbit, och den övriga delen bands runt om vänstra benet och fick sitta till nästa torsdag, då den brändes upp (Matilda i Mörtsjöos. Uppt. Av H.O. 1933).

Målare-Maria vid Blomsholm – hon kallades så, för hon målade hus bättre än en karl - brukade måla d.v.s. mäta dem med en gul tråd. Sen klippte hon sönder tråden och den sjuke fick äta upp den, men först skulle den sjuke gå igenom den och spotta tre gånger (Karl Persson).

Gulsjuka – Igla Johanna kunde måla bort den med en gul tråd. Först skulle den sjuke ha tråden kring vänstra armen över natten, och sen skulle den läggas under en sten (Anna Kristina f. 1876).

Halskogger fick man i lederna under tårna, när man sprang barfota på sommaren. Det var att vira ulltråd om dem (Emil G:n).

Heshet. De band en strumpa om halsen (Aug. An). – Och det skulle vara en vänsterstrumpa (Matilda i Mörtsjöos. H.O.). Hade man on i halsen, skulle man ha en högerstrumpa om halsen. En karl skulle ha en fruntimmersstrumpa och tvärt om (Karl Henriksson f. 1851. H.O.).

Hicka – någon pratar om en. Hickan gå över, om man kan gissa, vem som talar om en (Karl G:n). Hicka får man, om någon talar om en. Då skall man reta den som hickar, så han blir rädd(!), säger Anna Kristina på hemmet. Hicka - någon talar om en. ”Ja, här ä ja”, säger jag (Emil Börjesson).

Hicka – de skulle räkna upp bokstäverna a,b,c,d, och när de kom till den bokstav, som dens namn började på, som talade om en, så skulle hickan sluta (Tilda Johansson, Skogsdal, f. 1872).

Då hjässen – hjärnan – föll ned, skulle de ta några hårstrån på huvudet och rycka i, så skulle det bli bra (Karl Henriksson H.O. 1933). Hjässen var nerfallen, säger Karl Persson. Det var till att göra en fläta av några hårstrån i huvudet och rycka i den.

Hundbett. De la på hår av samme hund, som bitit dem.

Mot kikhosta var märremjolk bra. Och de brände korn från enebuskar och gav barnet (Karl H:n f. 1851, H.O.).

De fick klåe av ormasprut och tåssesprut (padda) [sidan 440] i bäckar och sjöar med gyttjigt vatten. Många blev riktigt spetälska av klåe. Jag minns en pojk, det var i Råda. Han hade gått och pulsat i Delsjön och han hade fått sådan klåe, så han var riktigt flådd mellan knät och vristen på bägge benen.] Doktorerna i Göteborg hade lagt tjärdrev på, men ruvan [sid 440] (sårskorpa) följde med, när de tog av drevet och sedan var det bara våg (var) och lett under. Vi hade beteställe – rastställe – där, när vi for till stan. Pappa sa åt gubben, som var far till pojken: ”Vad ger du mej, om jag botar det”? De gjorde narr åt far, men han köpte en flaska på apoteket med ”de fyra slagen” i (se Onda bettet!) och på hemvägen lämnade han flaskan i Brattekleiv.

”Bry er inte om tjärdrevet utan smörja bara med detta”! Sa han. Det skinnade och läkte sej.

Kramp i benen, då är det väldigt bra att vata med vatten i knäveckan (Tilda J:n f. 1872).

Lungsot. Se bröstsjuka!

I skolan fick jag så väldigt ont i magen en gång, berättar Anna Kristina. På hemvägen gick jag in på ett ställe och blev liggande. Hon (husmodern där) dränkte en duk med brännvin och peppar och la utanpå min mage. Det brände väldigt, men det gick snart över. Jag låg där en stund, och sen gick jag hem.

Matleda. Han var matler, sa de. Jag tror de skulle ha i sig något av tröschelbusken. Med det botade de också barn, som hade tröschan (torr) i munnen.

Näsblod - De slog svaligt vatten i nacken (Aug. A:n). De vatte en handduk i kallt vatten och la över nacken på den som blödde (Anna Kristina). Näsblod – man ska hålla ett kallt järn i nacken på den som blöder eller dra in alun i näsan och lägga sej på ryggen (Emil Börjesson).

Min farmor Malena i Kåhult var född på Inland nära Kungälv. Hon botade onda bet i fingrarna med en sorts smörja av fyra slag, det var kamferpirilinolja, oljum Petri, kupaico och kamfermium (!). Man skulle rösta ihop´et, innan man använde det. Det var lite rödaktigt (August A:n). Jag vet sådana, som hade förlorat översta leden på ena tummen genom onda bet. Den ene var Lelle skraddarn, Den andre var en gubbe i Sätla. Det värkte, när de hade onda bet, så de slängde med armen och ropa. Nämndeman Anders i Hed var hos min farmor i fjorton dar för att hon skulle bota onda betet på honom. Han skrek och svor, och jag fick gå till gästgivaregården efter brännvin åt honom varenda dag, så han var full för jämnan. Han söp ihjäl sej till slut; då var han inemot femti år (August A:n).

Onne biten, min far gick till Britta-Stina i Hambo lier (Kungsbackagumman) för det. Hon gjorde inget vid det. Det fick värka, tills ett ben kom ut. Min far hade onne biten i tummen. Det sticker till med en gång och börjar värka. De smörjade det med kåda och beck (Karl Persson).

Ormbett. Här var en pojk, som blev ormhuggen vid en källa. De for med honom till David i Ryd, som sa: ”I hade inte trång till (ni hade inte behövt) att ta med er pojken, det skulle jag botat ändå” (Karl Persson).

Inte här men närmare Göteborg var det en karl, som fick en orm i sej en gång, när han låg ute och sov. Så länge han låg stilla, härde då inte på (-gjorde det inte ont), men så fort han rörde på sej. De värmden upp mjölk och han satte sej till att andas över den, och då kom ormen upp. Den karlen lärde haft mycket dålig mage förut, men den blev bra, sedan ormen hade varit i honom (Karl Gustavsson f. 1862).

Det var en som lagt sej och fått en orm i sej. Han tog mörra och red fram och tillbakers. Det pinte honom så mycket, så han höll på att inte kunna hålla sej kvar på hästen. När mörra pessa, tog han vara på det och drack. Det kunde inte ormen lika, utan han kom tillbakers. Karlen hängde sej på en gårdsgård för att det skulle gå lättare för ormen att komma upp.

Det var ena neråt Fässberg, som satt i Finkeslia och pustade. Hon blev så tung och somnade. Då kröp en orm i henne. Hon kom fram till Finkes och fick nymjöl, och sen kräktes hon upp ormen (Karl Gustafsson).

Ja, ormar kan rinna i folk, men om man brukar snus, är det inte farligt att någon orm rinner i en. Hade man fått en orm i sej, skulle man äta salt, så kom ormen upp (Anna Kristina, f. 1876).

Skaja-Elias fick en oxel vid ena örat stor som ett skatägg. Han hade den i många år. Han var torpare under Smedstorp. Adam Mellander köpte Smedstorp. Han tyckte att Elias arbetade för dåligt. Elias blev rasande och svarade. Då fick han sej en törn av Adam, så oxeln sprack. Men Elias gick aldrig dit och gjorde några dagsverken mer (August A:n).

De satte in piggar (bölder) i träd. De borrade ett hål och satte in en klut[sid 443] som de krammat ur var i. Det kallades att sätta bort det. Den som högg ner ett sådant träd, fick piggarna och blev sällan av med dem (Aug A:n).

Jag fick en pigg i nacken (en böld), när jag bodde i Angered. De sa att jag borde gå till en barnamörderska i Redbergslid och det gjorde jag, men hon ville skära bort den och då gick jag ifrån henne och fick mej några supar och reste hem. Mor bakade bort piggan med gröt. Vad var det rann! Men det är farligt, för de kan baka in det i stället för ut (Emil Börjesson 1958).

Rimmark – fullt med småplitor. Det finns en ört, som växer i våtmarker, en riktig ring. Den tar man och stryker på (Emil B. f. 74).

Rimmark, de gnodde det med rimmarkagräs, som växer på tuvor, där det är sankt. Det är smult, blekrött till färgen med hår på, säger Karl Persson. Tydligen talar han om sileshår, drosera rotundifolia.

Karl på Hagen, som var här på hemmet, hade ont av reumatism. Det var nog ryggskott, och han kunde inte klara sej. Någon hade sagt, att han borde försöka med iglar, ”få ila på sej”. Då var Ila-Johanna död. Jag for in och köpte iglar åt henne på apoteket. Jag var så rädd om flaskan på järnvägen, så att jag höll na i näven. Kristina på Mörtsjö Bro hjälpte honom med att sätta på iglarna sedan, berättade 1946 August A:n f. 1867).

I Björboås var ena, som blev sinnesrubbad. Så reste hon och hennes bror utåt Prekebo vid Joltorpa[sid 445] bro i Berghem (var det inte till Kristina i Prekebo i Öxabäcks sn? C.M. A:d). Käringen där sa, att de skulle sätta iglar på henne, och hon satte fem iglar i huvet på henne och virade inne henne i ett lakan, och det blev så blodigt, som om man doppar det i ett blodtråg. Dagen efter låg hon på hörännet hele dan. Näste dag igen var hon bättre och kom upp. Hon kom till oss med kaffe och grät, för hon skämdes för alla människor, för att hon hade burit sej illa åt, då hon var sinnessjuk. Hon blev alldeles bra och var frisk i många år sedan (Karl Persson).

Min syster hade skory i hela huvet, det var som en kart och det var riktigt gör och det växte så mycket lus, så det riktigt puttla i det. Det gjorde inte mycket ont. Mor tvättade henne med urin efter kreatur och det blev bra till slut. Men ett sånt hår hon fick sedan, så långt och tjockt! Hon lever än och bor i Mölndal (Karl Persson 1946).

Jag har sett barn, som haft stora lussår i huvudet – de blev ju aldrig höfsade i huvudet. Och när jag exerceade, såg jag en hovslagare, som hade sår över hele skulten. Det skulle vara bra att tvätta på med urin för det (E. Börjesson 1958).

Skar de sej, kunde de tömma hele snusdosen i såret. Spindelväv var det vanligaste, de la på, när de blödde (Karl Persson).

Om någon skar sej illa, la de röksvamp på eller spindelväv från lagården och band en klut om. Denaturerad sprit var bra att smörja sår med (Emil Börjesson).

De la en ärtä i ett sår, som inte ville gro. Sen la de ärtan under en sten, så den skulle ruttna där. Kom då någon dit och rev under stenen, fick han en sån värk, som den haft, som la dit ärtan (Aug. A:n).

Håke i Ringtjärn i Björketorp kunde stämma blod. Han läste något då, men ingen vet, vad han läste. Hade den som blödde svurit, så var det värre, svårare att få blon att stanna (E. Börjesson).

Om de hade vält omkull en stol, skulle den som tog upp den spotta tre gånger, annars fick han stolsteg (vagel). Om någon, som gav di, fanns att få tag i, så skulle hon mjölka i ögat på den, som fått stolsteg. Det hjälpte även mot andra ögonsjukdomar (Karl Henriksson, f. 1851)

Storsteg botades genom att någon sade till den sjuke: ”Du harorsteg i ögat”. Den sjuke svarade: ”Det lust du (det ljög du (Uppl. Av H.O. efter Matilda J:n f 1872)).

Sår – när jag kluvit denne fingern, la de på en ny ägghinna tre dar i rad och sedan strök de på karbololja, och såret läktes på åtta dar (E. Börjesson).

Sängvätare var en del pojkar. Det gick bort, om de gagna fruntimmer (E. Börjesson).

När jag var hos Daléns, fick jag så svår tandvärk och det gjorde ont i hela ansiktet och tinningarna. Då gick jag till Igla-Johanna och hon satte på mej två svarta blodiglar, en på vardera kinden. Det lindrade och hjälpte för tillfället. Jag ville gå till henne en gång till, men fru Dalén sa, att jag hade inte mera blod, än jag behövde (Emma Andersson f. 1863).

Tandvärk och värkar (bölder) satte de på sej iglar för de skulle suva ut den onde blon. Johanna kramma ut blon ur iglarna. ”Se huru svarter blon ä!” sa hon (Karl P:n).

Blodiglar, jag hade på mej iglar för tandvärk. **Det var Alms Anna Britta, som satte på mej dom.** Och ute i Sätila bodde en gumma på Kröselia i Håkanskila, som hade blodiglar. De tog bort den onne blon.

När hon klämt ur dem blon, så släppte hon dem åt putellen igen. En hade aldrig inga (=någon) fred för tandvärk, så länge en hade någon tand kvar. (Maria A:n f. 1862).

Igla-Johanna tog sina iglar i Iglatjärn, som ligger på Värreds eller Buarås skog. Jag var hos henne, när hon bodde i Hägnan. Hon satte ett par iglar på kinden, de sög så mycket blod, men det gjorde ingen nytta (Beda Karlsson, Värred, 1959).

Iglarna fångade hon i Rammsjön. En gubbe hjälpte henne med det. De rörde i dyn efter landet och stack ner fötterna och iglarna kom och sög sig fast. Så fick de tag i dem (Karl Persson 1946)..

Tandvärk – snus la de på tanden, men saltsyra är bäst (E. Börjesson).

Tarmvred dog flera av förr. Det var la detsamma som blindtarmen nu. Jag hade så förfärligt ont i min mage i tre dar. Då kom en gubbe till mej med en bete av ett torrt löpeskinn (en bit löpmage) och den skulle jag svälja. Han hade hört det av gamla, att det skulle hjälpa. Och det gick över ().

Barna fick tröschén. Vi pressade tröschelbär () och strök på (E. Börjesson).

Bot mot tröt (en senknuta vid handleden): Lyfta i ett hus, som blivit flyttat tre gånger, och säga: ”Jag lyfter i dej, som flötter ä, bota mej, som trötter ä! ”De kunde också hugga bort det. De tog ett halmstrå med tre leder på och lade över en bräda, som placerades på det onda stället. ”Vad har du i armen”? – ”trötet” – ”Det hugger jag bort”. Upprepades tre gånger (Matilda J:n H.O. 1933).

Om någon hade tröt, skulle han lyfta i ett hus, som flyttats, och säga: ”Du som e flötter, hjälper me som e trötter” (K Henriksson f. 1851)!

Tungspännet (tungspenen) var nerfallet – då tog de en tesked och lyfte upp det med skaftet. (Karl Persson).

Midsommarafton före klockan 12 på dagen skulle man plocka midsommarkvast, en stor bukett med alla möjliga blommor. Den hängdes upp till tork och var bra att ha och röka sig med, då man fått något utslag. Då kokte man upp något av kvasten i en gryta och så fick ångan verka på det sjuka stället (Matilda J:n 1933, H.O.).

Om man hade vårtor, så skulle man ta en tråd och så tänka med tanken, hur många vårtor man kunde ha, d.v.s. man skulle inte räkna dem. Slå lika många knutar på tråden som man tänkte att man hade vårtor och sedan lägga den under en sten (Karl Henriksson).

De sa att om de slog knutar på ett snöre och smörjade med en fläskasvål och la det bortunder en sten, så när det snöret var ruttet, var vårtorna borte. Och stora gröna gräshoppor skulle bita över vårtorna. Det kom någon saft från gräshoppan och av den skulle vårtan gå bort. – Vårtor skulle de få, om de kom i det vattnet, som de doppat den sopan i, som de hade att sopa bakugnen med (Aug. A;n).

Jag har lagt beck på mina vårtor och tänt eld på dem och blivit av med dem på så vis. Det gör vedervärdigt ont (Emil Börjesson f. 1874).

Min syster hade så hemskt med vårtor på händerna. En gång när det ringde i kyrkan för ett lik, satt hon och sa: ”Nu ringer det för mina vårtor”. Det dröjde inte länge, förrän vårtorna hade försvunnit (Karl Persson).

Om en människa fick värk i en fot, så skulle hon stå på backen och så ritade de omkring foten och skar bort den torvan, foten vilade på och satte den upp och ned på en stake (Emil, J:n i Vika f. 1865).

Äktakulor. Jag tjänte på ett ställe i Bergum. Bonden hade en äktakula mitt i huvet och en vid vardera tinningen. Dem gjorde han ingenting åt (Karl Persson).

Älvablåst kommer med vinden, men hur det ska botas, vet jag inte (K. Henriksson 1933. H.O.)

Älvabläster har jag haft. Det svir och gör ont. Jag skulle plocka mös (mossa) på stenar och ha i en gryta och röka mej med det. När jag hade haft det en tid, så gick det bort. Jag vet inte hur ja hade fått det. Det var sår på benen (Karl Persson).

Älvabläster – då skulle man rökas med älvanäver eller granlavar. Det var detsamma som nässelutslag (Karl Gustafsson).

Älvabläster botades genom att smörjas med ett slags gräs, som växte i bergen (Matilda J:n).

Fyrfötter (ödlor) kryper i folk. Det var en pojk, som var närapå kamrat med mej. Han låg och vaktade får vid en mosse och så somnade han. När han vaknade, hade han så ont i magen, Han hade ont i ett par tre dar. Men så gav de honom brännvin och sedan kräktes han och då kom det upp två fyrfötter, men om de var levande eller döda, kan jag inte säga (Karl G:n).

En del karlar, som hade ont i ögonen, satte små guldringar i öronen. Gullnaglar kallade de dem (Emma A:n f. 1863).

De satt mycket och vov (vävde) vid tranlampor och stickor förr. Det rök och av den röken svullnade ögonlocken upp, så de blev som poteter. Det vita på ögat blev rött. Det kunde de få så svårt, så de kunde inte vägleda sig. En gumma i Hagen strök sina ögon med blåsten, för det växte hinnor på ögonen. Kristina, min mammas moster, gift med Ola i Kärra, var doktorinna för värk i ögonen. Hon kokte ihop plåster och gav ut droppar för ögonen (Maria A:n, Hemmet f. 1862).

Örsprång – många gick till en kvinna, som gav di, och hade henne till att mjölka in i örat (E. Börjesson)

Örsting – ett fruntimmer, som gav di, skulle mjölka i örat. Sen satte de en sudd i örat för att mjölken skulle bli där (Karl Persson).

Vägar

I en saköreslängd i 1746 års dombok finner man att följande pliktat för ”vägarödnings försummelse: Björketops kyrkby Lars Bengtsson, Oluf Månsson, Per Nilsson vardera 3 daler. Röberg: Måns Eriksson, Oluf Persson, Anders Persson och Gustaf Andersson. Dalagården: Isak Bengtsson, Per Persson, Jon Larsson, Torsten Bengtsson. Bråta Lillegården Anders Hansson och Bengt Friberg. Hindås: Börje Bengtsson, Anders Persson. Hall Bengt Nilsson och Nils Jonsson.

Av de uppräknade hade endast de fyra sistnämnda betalat sina 3 daler kontant, alla de övriga hade fått utbyta böterna mot kroppsstraff. Så var också fallet med Bengt Bengtsson och Oluf Nilsson i Welingsgårde, Hans Månsson och Börje Månsson i Stenbacka och Jon Olofsson i Björnhult.

Till st. 1769 ingav Eric Månsson och Johannes Larsson i Räflanda, Anders Bengtsson i Stenbacka, Anders Olufsson i Berg och Lars Börjesson i Hindås en ansökning om den s.k. häradshövdingevägen och den därå befintliga Buaråse bro, varutinnan de hittills måst taga del men påstå nu därifrån frias, sedan samma väg ej kunnat anses för farväg utan blott en byeväg, den varje hemmans åbo skall vara förbunden upprätta och underhålla till egen nytta och bekvämlighet samt deras tjänst, som vilja färdas till och från byarne.

Tingrätten tillstyrkte att sökanderna, som sig av vägen ej betjäna, måge framdeles frias ifrån dess underhållande och de andre åläggas underhålla till egen nytta denna väg såsom en byeväg; till sin bekvämlighet kunna alla resande nyttja stora landsvägen, som går nära förbi.

I samma 1776 års dombok beskrives vägarnas tillstånd och man rådgör om hur de skall kunna förbättras: Sedan Bollebygds härads invånare i anseende till svår och bergaktig belägenhet begärt hos K. B. anstånd på tre och sex år att sina vägar lagligen i stånd sätta har ryttmästaren välborne herr Wilhelm Jernschiöld, som av landshövdingen välborne herr Michael von Törne (född i Skåne 1726, landshövding i Älvsborgs län 1775-1785) är anmodad att hava inseende å vägar och gästgiverier i detta härad under biträde av kronobefallningsmannen herr Emanuel Ekman anställt besiktning å allmänna lands-, far- och prästevägar i detta härad för att utstaka, vilka vägstycken äro så beskaffade, att de genast kunna för gilda antagas eller ock inom längre och kortare tid uti laggilt stånd försättas.

Nu inställde sig för rätten ryttmästaren Jernschöld jämte kronolänsmannen Anders Munsterberg, varandes löjtnanten välb. herr Jean Abraham Silfwerhielm och större delen av häradsinnevånarna härvid närvarande.

Länsmannen hade även instämt samtliga häradsboerna för ogilda vägar, påstående att de enligt K.B:s utgångna stränga kungörelser måtte i höst bringa vägarna uti fullkomligt och laggilt stånd.

Samtliga häradsboerna andraga att i anseende till visad efterlåtenhet de förre åren, då ingen kronobetjent efterfrågat huru vägarna vid makt hållas å den stenbundna trakt detta härad innefattar, varigenom vägarna gå, det alldeles skall vara häradsboerna en omöjlighet till sådan bredd lagen föreskriver bringa vägarna i höst utan förbehålla sig få göra det så småningom och efter den utstakning och jämkning, som vid den av K:B: anbefallte vägsynen föreskrives.

Ryttmästare Jernschöld och kronobefallningsman Ekman angåvo sitt besiktningsinstrument, som upplästes och gjordes däremot ingen invändning.

Tingsrätten beslöt tillstyrka häradsboernas ansökan hos K.B. att, sedan på kort tid särdeles genom ryttmästaren Jernschölds sorgfälliga bemödande vägarna i häradet nu merendels bragts i fullkomligt gott stånd, de måtte beviljas det ytterligare anstånd, de behöva för att göra varje vägstycke i allo svars-gott och laggilt.

Till ht. 1794 hade länsman Bökman instämt samtelige Bollebygds och Töllesjö socknars socknemän för att de oaktat flere påminnelser ej iståndsatt den nya farvägen, som leder åt Kongsbacka, varjämte han till tinget även instämt Björketorps socknemän att höras om underhållningsskyldigheten av nämnde väg.-

Fullmäktigerna för Bollebygd och Töllesjö åberopade till vinnande av befrielse från underhållningsskyldighet av nämnda väg vad de förut anfört, särdeles då de före den 16 sistlidne juli deras tilldelta vägstycke i laga stånd försatt.

Länsman Bökman tillkännagav att han jämte nämndemännen ifrån Marks härad Johannes Andersson i Skämingared och Bengt Olofsson i Sätla besiktigat denna väg och befunnit den vara i fullkomligt och gott stånd. Även inlämnade Bökman räkning på synemännens kostnad i denna förrättning.

Socknefullmäktigerna för Björketorp undandrogo sig underhålla mer av förenämnda väg än dem hittills varit tilldelt, särdeles som vägarna i alla tre socknarna förut blivit delte, innan denna väg anlades, så att därigenom Björketorps socknemän skulle komma att vidkännas större **tunga** (börda)[sid 581] än de övriga häradsboerna, varemot Bollebygds och Töllesjö socknemän yrkade, att Björketorps socknemän måtte åläggas hädanefters underhålla vägen inom deras socken, åtminstone intill dess genom utslag blivit fastställt av vilken denna skyldighet borde fullgöras och Björketorps socknemän bodde ej därifrån över en mil, särdeles som hela Töllesjö socken och en stor del av Bollebygds till denna väg hade två till över två mil.-

Rätten formulerade följande betänkande: Sedan efter vägdelning i detta härad en ny landsväg blivit anlagd ifrån Hällingsjö till Kongsbacka den häradsboerna samfält uppröjt ifrån Hällingsjö till Marks härads gräns, men numera Töllesjö och Bollebygds socknemän undandragit sig underhålla de lotter därav, de hittills uppehållit, samt påstått att Björketorps socknemän detta besvär framdeles böra uppfylla, enär de förre efter syn satt deras vägstycken

i fullkomligt och laga stånd, varemot Björketorps socknemän invänt, att genom denna tillökning i väghållningen de komma att underhålla mera väg i proportion emot de övriga häradsboerna och därför undandragit sig underhålla mer därav än hittills, så förekommer det å ena sidan att hela Töllesjö socken och en stor del av Bollebygds har ifrån 2 till 2 ½ mil till dessa deras vägstycken och i anseende därtill söka undandraga sig detta besvär, däremot Björketorps socknemän såsom närmare intill vägen belägne, med mera lätthet kunna densamma underhålla, varföre ock domhavanden vördsamt får till K.B:s vidare prövning överlämna om icke Björketorps socknemän ensamt böra denna väg framdeles vidmakthålla.

Delägarna i Gräsryds, Dalagårdens och Kråketorps ploglag voro till st. 1806 inkallade av länsman Himmelman med påstående om laga ansvarighet för att de sistlidne vinter försummat snöplöjning och skottning på deras tilldelte stationer å allmänna landsvägen i detta härad. Å egna och medsvarendenas vägnar inställde sig Bengt Svensson i Barekulla, Olof Olofsson i Furuberg och Johannes Persson Kråketorp, vilka bestridde tillmälet med förklarande att något hinder för resande genom deras utur aktlåtenhet i detta fall icke förorsakats.-

Sergeant Johan Kindeström på Töllesjöholm (gästgivaregården) författade på nyåret 1807 följande inlaga: Högädle Herr Häradshöfdinge och den Vålloflige Häradsrätten. För mer än tjugo år sedan anlades från Hellingsjöos och Hallands gräns en farväg genom Björketorps och Sätilla socknar av entreprenörer för häradernas penningar, utbröts och första gången iståndsattes, varefter denna farväg genast Sätilla socken ålades underhålla utan att Marks härad vidare därmed besvärades. Men ehuru en lika anstalt bort försiggå i Bollebygds härad, men den delen av nämnde farväg som ligger i Björketorps socken, är sådant ej skett.

Fördenskull och som lika undersåtare böra draga lika tunga (börda) och det är enligt med lag och författningar att varje socken bör underhålla sina farvägar, har jag tillika med en del av sockens ledamöter blivit nödsakade hos höga vederbörande anhålla om frisägelse från underhållningsbesväret av de 240 alnar, som Töllesjöholm hittills orätteligen blivit ålagt underhålla.

På vad sätt en slik olaglighet tvärt emot lag och kungliga författningar kunnat ske och i så många år blivit opåtalat är mig okunnigt, så mycket mindre som denna farväg på intet sätt har någon gemenskap med de allmänna vägar i häradet, men skulle mot lag och förmodan någon slags överenskommelse eller bejakande av mina företrädare skett av oförstånd, så avsäger jag mig helt och hållet en slik olaglighet, emedan det helt och säkert är en orimlighet att en socken, som ligger för de fleste hemmansägare tre mil från nämnde väg, varigenom en otrolig hop dagsverkan förspilles eller en överdriven betalning äskas av dem som åtaga sig att underhålla denna väg, vilket vi nogsamt intill denna stund fått röna, så hoppas jag Töllesjö socken mått bliva frikänd från detta onus. Herr Häradshöfdingens om den Vålloflige Häradsrättens ödmjuka tjänare Johan Kindeström.

Efter uppläsandet härav infann sig även herr hovrättskommissarien och kronolänsmannen Himmelman och föreledde fullmakt från en del hemmansägare i Töllesjö socken att på hela socknens vägnar i frågan tala och svara och förenar sig Himmelman i lika påstående med Kindeström.-

Rätten beslöt att ej mindre Töllesjö än Björketorps socknemän skola genom domhavandens försorg medelst kungörelser från predikstolarna erhålla tidige kallelser att å

nästa ting i häradet infallande sommarting sig infinna för att tvisten om ifrågavarande vägs underhållande emot varandra fullfölja.

Till ht 1807 hade Andreas Eriksson i Rävlanda låtit instämma Lars Jönsson och Anders Andersöner (tre bröder!) i Rävlanda Börjesgård att ersätta $\frac{1}{4}$ dels tunna blandråg, som deras kreatur medelst ohägnad på kändens åker uppätit.

Å kändens vägnar företrädde Lars Eriksson i Gräsryd och svarandena personligen, vilka helt och hållet förneka att deras kreatur genom svarandenas gärdsgårdar inkommit på kändens ägor men anmäla därjämte, att själva landsvägen, varå så kallade led och grindar finnas, går igenom svarandernas ägor. Om resande låtit dem stå öppnade så att kreatur därigenom inkommit, är en sak, som ej bör räknas svaranderna till last.

Rätten beslöt ogilla käromålet med åläggande för Andreas Eriksson att med 1 rd. 16 sk banco gottgöra de tre bröderna förorsakade rättegångskostnader.

Till vt. 1808 hade förre bataljonsadjutanten Gustaf Leenberg låtit instämma Olof Eriksson i Furuberg att redovisa och betala de s.k. snöplogspenningar, vilka svaranden i egenskap av snöplogsfogde skall uppburit av vederbörande ploglagsinteressenter under den tid känden jämte herr kapten af Dittmer och förre hejderidaren L.G. Bökman var ägare av hemmanet Hellingsjö.

Till ht. 1813 hade brukspatron Dahl på Smedstorp uttagit stämning å nämndemannen Lars Ericsson i Gräsryd jämte åboarne Måns Persson och Erik Andersson i Barekulla med påstående att lagligen underhålla den väg, som går från säteriet Smedstorp till allmänna landsvägen vid Gräsryd. Uppskov

Patron Dahl hade även instämt ägarna och innehavarna av hemmanen Furuberg, Dalagården, Gräsryd, Willingsgårde, Sandlid, Hall, Barekulla och Lönekulla med påstående att de antingen helt och hållet måtte förbjudas begagna vägen från Smedstorp till Björketorps kyrka, sedan de hava annan kyrko, tings- och kvarneväg från hemmanet Dalagården till Gräsryd eller ock åläggas att årligen underhålla denna väg samt ansvara att någon skada eller ohägn icke tillfogas känden.-

Efter någon stunds samtal träffade de instämnda med patronen inför rätta den förening, att patronen varje år tillåtes stänga sina grindar och portar över Smedstorps ägor ifrån den 1 april och till den 1 november med förbindelse för patron Dahl eller den som innehaver Smedstorps egendom att hålla samma grindar och portar öppna från solens uppgång och till dess nedergång samt att säker anstalt vidtages att vägfarande på tillsägelse icke uppehållas, ifall de skulle nödsakas att nattetid färdas genom Smedstorps ägor.

Rätten gillade och fastställde denna överenskommelse samt utsatte ett vite av 6 rd. 32 sk. banco jämte skadans ersättande för den som nedriver grind eller port över vägen och åverkan tillfogar.

Till vt 1814 hade åboerna Anders Toresson, Anders Andersson, Johan Persson och Isak Andersson i Buerås utverkat stämning å samtliga hemmansägare i Bollebygds härad enligt en så lydande avsökning: Då K.B. ålagt oss undertecknade att iståndsätta ett landsvägsstycke i likhet med de andre, så kallat Foglahoppet, varest kostnaden efter entreprenadauktion uppgått till 499 rd. banco, så anhålla vi allerödmjukast om herr lagmannens kallelse och stämning å samtliga hemmansägare i Bollebygds härad i påstående att deltaga i sådan reparation och kostnad, som ett hemman allena omöjligen kan iståndsätta.-

En så lydande besiktning föreleddes: År 1812 den 29 juni blev av undertecknad kronolänsman biträdd av nämndemännen Karl Jonsson i Gunna och Olof Olofsson i Furuberg syn och besiktning företagen i det landsvägsstycke, som tillhör frälsehemmanet Buerås och fanns beläget, emellan Bugärdes och Fläskjums gästgivaregårdar, invid Gingsjön och ett ställe som kallas Foglahoppet.

På ett stycke av ej mindre än 53 alnars längd har vattnet i sjön mer och mindre bortsköljt jorden, varav hänt att en stor del av vägen nederfallit, ehuru väghållarna på allt sätt förekomma vägens raserande.

Till förekommande av olyckshändelser och på det att vägen må kunna äga bestånd framgent föreslås att murning med sten företages ned från sjölandet upp till vägen.

I anseende till vägens höjd från sjön bör handräcken av trä uppsättas vid sidan uppå muren, vartill åtgår sex grova timmerträd 12 alnar långa, 18 st. mindre dito av olika längd och tolv sparreträd.

I brist av tjänlig sten till murningen kommer densamma för det mesta att sprängas utur de närmast intill vägen belägne klippor och berg, därtill kostnaden med murningen och anskaffning av trävirket anses kosta 500 rd. rgs.

Synemännen anse likväl tjänligast det arbetet måtte bliva på entreprenadauktion med aldra första utlyst, därvid kostnadssumman säkrast kunde bestämmas och arbetet så mycket snarare komma till verkställighet.

Svarande hemmansägare och fullmäktige för häradet bestridde på det högsta att deltaga i omstämda väglagning, vartill de såsom skäl anförde att häradsboerna, i allmänhet fattige, hava nog svårt vid att i dessa för dem tryckande tider fullgöra sina vanlige och laglige utskylder och således med skäl frukta att ådraga sig en så betydlig kostnad som den ifrågavarande, helst de till en del skulle vara oförmögne att sine andelar därav åstadkomma, att denna kostnad dessutom efter socknemännens förmenande är alldeles överflödig, helst vägstycket i det skick det nu befinnes varit i flere mansåldrar utan fara begagnat och till vinnande av laglig beskaffenhet samt förekommande av möjelige olyckshändelser i framtiden endast behöver fyllning av grus och ett säkert staquette (staket) vid sjösidan, vilket allt kan av kärandena själva med ringa besvär och kostnad verkställas samt slutligen att häradsboerna tro sig vara desto mera befogade till desse anmärkningar, som omtvistade vägstycket icke är farligare än mångfaldige andre, å vägen, som går genom häradet till Göteborg, och att en dylik reparation, som kronolänsman Hindrichssons kostnadsförsag skulle för alla sådane vägstycken inom häradet medföra en kostnad av flere tunnor guld och alldeles utblotta häradsborna.

Rätten fann skäligt frikänna häradsboerna, från käromålet under ödmjukaste hemställning till KB om icke även kärandena efter de nu förekomne nye skäl och anledningar må njuta befrielse från den dem ålagde kostsamme väglagningen eller i stället få densamma på det av häradsboerna uppgivne sätt verkställd.

År 1815 den 23 augusti inställde sig undertecknad lagman och häradshövding på kr sk hmt Räflanda Wästergården jämte följande nämndemän (vi utelämnar namnen) att i anledning av Bollebygds häradsrätts den 31 sistlidne januari meddelte utslag vid häradssyn upptaga och lagligen pröva instämde tvisten mellan Anderas Ericsson och Anders Johansson i Räflanda kärander samt Olof Svensson i Werred Lillegården, Gustaf Torstensson, Anders Andersson i

Werred Öfregården, Anders Olofsson i Skogsgärde, Måns Eriksson och Anders Andersson i Werred Nedregården svarander angående de förres påstående att svaranderna antingen visa laga tillstånd att begagna en väg över kändarnas enskilde ägor eller ock vid vite förbjudas att hädaneftir nyttja samma väg.

Sedan synerättens ledarmöter sammanträtt infunno sig parterna personligen, ävensom commissionslantmätaren herr major Ahlbom, vilken av domaren blivit tillkallad för att upplysa om belägenheten av parternas innehavande ägor.

Härefter upplästes de vid häradsrätten i detta mål förde protocoller, varefter Hanna Trulsdotter i Bråtares Lillegården kom tillstådes och tillkännagav, att hon är 80 år gammal samt att hennes ålder blivit av misskrifning i H R:s föregående protocollantecknad till 20 år. I övrigt hade Hanna Trulsdotter ingenting att tillägga.-

Jon Larsson på Stommen har ingenting vidare att tillägga där vid vintertinget avgivna berättelse än att kändarna årligen lida skada därav, att svaranderna nyttja flere gångstigar över deras ägor och att kändarnas gårdesgårdar bliva nedrivna och deras ägor nedtrampade. Så även Anders Arvidsson i Björketorp, Anders Larsson i Larsagården och pigan Brita Johansdotter i Gräsryd, Elin Olofsdotter i Werred Nedregården, Märta Ericsdotter i Räflanda.

Bengt Börjesson i Backa, 73 år gammal, vet både själv och har av sin avledne fader Börje Bengtsson, som var 84 år då han för 26 år sedan avled, hört omtalas att svaranderna från urminnes tider gagnat kyrkoväg över Werreds stock till Björketorps kyrka. Häradssynerätten jämte lantmätaren och samtelige parter förfogade sig till den omtvistade stocken, vilken är belägen vid pass 1/8 mil från Räflanda Västergården över den s.k. Bollebygds å från Nedre Värreds strand och ett stenkar vid Räflanda land å stocken upphöjd från vattnet.

Över denna stock leder en gångväg till Björketorps kyrka, vilken går över Räflanda Västergårds inägor 223 alnar till Hallabro, där en berghall är lagd över Halla eller Ramsjöback, varest Björketorps Stoms inägor vidtaga, Då flod inträffar, skall denna bro stå under vatten och vid sådana tillfällen nödgas de gående söka andra vägar utmed bäcken samt längre upp genom ikastat gårdsle hjälpa sig över bäcken.

Räflanda Västergårdens jordägare anmälte, det Värreds by har en annan kyrko- och byaväg över Buarås bro, vilket intet kunde bestridas, men Värres åboer påstodo, att då flod inträffar står vattnet över ändarne av bron, så att de gående icke annorlunda än över stocken kunna komma över åen.

Ifrån stocken äro flere vägar tagne över Räflanda Västergårdens inägor åt alla hemmanen i Räflanda by och landsvägen.

Härefter sammanträdde synerätten med parterna uti Räflanda Västergården och inlämnade åboarne i Räflanda Östergården följande skriftliga anförande till protokollet:

Som vi lida största förfång och skada på våra inägor, som tillhöra frälsehemmanet Räflanda Östergården, så anhålla vi i största ödmjukhet att den vällovliga synerätten täcktes utdöma den omtvistade stock, som ligger över åen. Först blev utägorna på flere ställen vid vägen av Werreds åboer nedtrampade, gårdesgårdar nedrivne och stor skada tillfogade. Därefter företager ungdom sig att sön och helgedagar gå över stocken, tillstålla lekstugor och överlasta sig med fylleri, varigenom ungdomen blir lastfull, till sorg och bekymmer för föräldrar och husbönder. Dessutom hava Werreds grannelag sin rätta köreväg över Buarås

bro. Räflanda Östergård den 22 aug. 1815. Olof Svensson, Johannes Svensson, Lars Andersson i Räflanda.-

Svaranderna förmena sig hava med flere vittnen upplyst att ifrågavarande gångstig från urminnes tid varit av dem och deras förfäder på hemmanen nyttjad till kyrkoväg, vadan de påstå att blive bibehållne vid nyttjanderätten av samma gångstig.

Häradssynerätten fann skäligt bibehålla svaranderna för framtiden vid denna rättighet med förbindelse att icke nyttja eller anlägga andra vägar över Räflanda bys ägor eller tillfoga sistnämnda byemän någon skada vid 6 rd. rgs vite.

Vid vt 1818 företogs ett mål mellan brukspatronen Jacob Dahl på Smedstorp å egna och övriga Björketorps socknemäns vägnar kärande samt herr J. Björnwall på Hällingsjö svarande angående den förres påstående att svaranden måtte åläggas ensam underhålla den s.k. Kongsbackavägen, som löper genom frälsehemmanet Hällingsjö ägor, infunno sig parterna personligen och inlämnade käranden 1. Fullmakt från samtelige Björketorps socknemän att för deras räkning instämma och utföra detta mål. 2. Följande skriftliga anförande.-

Herr Björnwall anmäler att han väl för sitt hemman Hällingsjö fått skog och mark å den trakt genom vilken Kongsbackavägen går, men trodde sig därför icke vara förbunden att ensam underhålla berörde väg utan anhöll om befrielse därifrån och att vägen måste såsom onyttig utdömas. Käranden hade häremot ingenting att påminna och tillkännagav att Björketorps socknemän hädanefter icke åstunda att begagna denna genväg.

Utslag: Sedan Björketorps socknemän hava upptagit och anlagt den väg, som går genom sistnämnda socken och vidare åt Kongsbacka och numera icke anse denna väg för deras räkning och bekvämlighet nödvändig, så kan domstolen i kraft av Kongl. Kammarkollegii laga kraftvunne utslag varken ålägga Björketorps socknemän eller ägaren av frälsehemmanet Hällingsjö att denna väg hädanefter underhålla. Och varder detta beslut överlämnat till K. B:s i länet vidare prövning och gottfinnande.

Till st. 1827 hade Per Jonson, Anders Arvidsson, Börje Nilsson på Björketorps Stom. Arrendatorn Lars Schånberg på Rogården, Johannes Olofsson, Hans Andersson och Måns Wilhelmsson i Röberg instämt Gunne Andersson, Bengt Månsson, Måns Persson, Anders Andersson i Björboås Storegården och Bengt Andersson i Björboås Lillegården samt Måns Olofsson, änkan Gunilla Andersdotter, Sven Andersson, Johannes Ericsson Björketorp Svensgården, Johannes Andersson i Björketorp Andersgården och Lars Börjesson i Björketorp Assaregården med påstående att i kärandenas övertaga snöplogskörningen och skottningen på allmänna landsvägen emellan hemmanet Högen och vägvisaren vid Hällingsjö.-

Kärandena anförde att då de i tio år eller sedan år 1816 fullgjort detta besvär, varifrån de nu önskade bliva befriade samt svarandenas hemman tillsammans utgöra 2 1/8 dels hemman, som för snöplogningens utgörande äro lika väl belägne som kärandenas hemman, vilka endast uppgå till 1 7/8 dels mantal, förmodade de att bifall till käromålet ej skulle dem bestridas.

Nämndemannen Lars Andersson i Rävlanda medger för sina huvudmän billigheten att kärandena nu på en tid entledigas från snöplogsbesväret, det hans huvudmän för deras del ej förvägrade att övertaga, men Bengt Månsson förklarade däremot att han så mycket mindre kunde medgiva käromålet, som Björboåsgårdarna voro för långt från stora landsvägen belägne.

Utslag: Då detta mål jämlikt Kungl. förordningen den 13 sept. 1790 ankommer på K. B:s i länet prövning och gottfinnande, förvisas kändena att i behörig ordning deras talan därstädes anhängiggöra.

Vi läser i 1831 års dombok för sommartinget ett urtim ting i Fläskjum den 15 juli 1831:

År 1831 den 22 juni blev av undertecknad med biträde av nämndemannen Måns Olofsson i Björketorp Svensgården samt Per Jonsson på Stommen och i närvaro av murmästaren Andreas Eriksson i Rävlanda Västergården förslag och värdering upprättat på ej mindre vad som kan erfordras till uppförande av en ny bro murad och välvd av sten vid Mörtsjöbäck i stället för den däröver förut varande, som genom den den 26 maj inträffade ovanligt myckna regn och starka vattenflod blev helt och hållet raserad samt jämväl till iståndsättande av det landsvägstycke, som tillhör frälsehemmanet Buarås och är beläget vid det s.k. Foglahoppet (Fulahoppet i närheten av **Kyrkhult**? "hitom Kyrkhult". Ett bra vattningsställe för hästarna) utmed Gingsjön, vilket sistberörde dag och av nyssnämnde orsak tagit sådan skada att dess framgena begagnande anses högst vådeligt.

Mörtsjöbro med landfästen kommer att bliva 12 alnar lång, 6 alnar hög vid nedra sidan, 9 alnar bred samt vattendraget 8 alnar. För ändamålet anses 50 kistor hallsten erfordras som med sprängning och framskaffning anses kosta 500 rd. Murningen med därtill erforderliga dagsverken samt handräcken dels av trä och dels av sten tillika med nödig spik och järnvräklingar ävensom 6 tolfter 6 alnar långa, 9 tum breda och 2 ½ tum tjocka plankor och sex st. 12 alnar långa spiror 5 tum i topp erfordras till valvet m.m. 500 rd.

Till uppförande och gagnande av en hjälpbro under murningstiden åtgår en tolft 14 alnar långt timmer, 6 tum i topp 5 rd, sju tolfter 6 alnar långa, 9 tum breda och 2 tum tjocka plankor 14 rd. Summa kostnader 1019 rd.

Buarås landsväg. På det att denna väg i en framtid skall kunna äga bestånd ansågs murning ned från sjön icke vara för ändamålet tjänligt och varaktigt och jämväl medföra drygare kostnad än att i stället bortsprängning av de på övre sidan varande berg sker till 135 alnars längd och 12 alnars bredd samt till vägens övriga planering och fyllning jämte anbringning av erforderlige handräcken m.m. anses fordras en summa av 666 rd. 32 sk.-

Härefter yttrade häradsboerna enstämmigt, att genom ifrågakomna starka regnet vägarna inom Bollebygds härad icke blivit på något ställe med undantag av de tvenne ovan anmärkte i förslaget upptagne så skadade att något allmänt bidrag till deras iståndsättande är av nöden, helst de mindre åverkningar vattnet vid tillfället åstadkommit, redan blivit förbättrade samt att någon stenbro över Mörtsjöbäck desto mindre är av nöden som vattendraget till sin naturliga bredd icke betydligt överstiger 3 alnar, utan trodde häradsboerna vara bäst, att den intill bron utskurna vägen fylldes med sten i botten och sedan med vanlig grustäkt alldeles intill bäckens stränder, vilka å bägge sidor borde förses med stenmur, varå bro av trä eller hallar lades, då vägen och bron kunde sättas i så förbättrat skick, att den även i framtiden kan äga bestånd med en kostnad av högst 30 rd. banco, varemot häradsboerna ansågo den föreslagne bergsprängningen vid det s.k. Foglahoppet utmed Gingsjön vara oundgängligt, emedan vägen på annat sätt icke kan för framtiden komma att äga bestånd.

Dock önskade häradsboerna att samma bergsprängning icke innevarande år påbörjades därför, dels att allmogen i anseende till inträffade missväxten förlidet år samt den därav följande penningförlägenheten detta år icke vore i tillfälle bestrida omkostnaderna, dels ock

att bergsprängningen innevarande år bliver kostsammare, emedan soldaterna vid det här indelta regementet, vilka äro de enda i den konsten här på orten kunnige, finnas på arbetskommendering vid Göta canal.

Häradsboerna träffade följande överenskommelse:

1. I avseende på Mörtsjöbro samt den därintill skadade vägen, vilken i hemmans innehavare i Björketorps socken, som består av 30 hela mantal, till berörda bro och vägs iståndsättande erlægga 1 rd. 16 sk. banco å varje helt hemman mot de villkor, att de väg- och broskyldige inom den 24 nästkommande oktober själva avhjälpa skador på sådant sätt att vägen och bron vid då anställd besiktning befinnes äga bestånd för framtiden som Björketorps men varder för allt gemensamt deltagande i samma bro och vägs underhåll framdeles befriade.

2. I avseende på bergsprängningen vid Gingsjön att arbetet skall till den minstbjudande å entreprenade auction utbjudas och att samtliga häradsboerna efter förmedlande hemmantalet utbetala entreprenadesumman, vilken kronofogden uppbär och fördelar.

Till ht 1841 hade länsman A. Hultén stämt Andreas Svensson, Bengt Månsson och Bengt Persson i Gisslås, Carl Andersson i Gingared, Anders Isaksson, Anders Persson och änkan Johanna Gustafsdotter i Barekulla, Måns Wilhelmsson, Lars Engelbrektsson och änkan Anna Andersdotter på Björketorps Stom ”för det de under innevarande år underlåtit i laga stånd försätta de deras hemman tilldelte vägstycken”. Samtliga bestred åtal, men nämndemännen Johannes Hansson i Kulla och Lars Andersson i Rävlanda intygade, att vid laga vägsyn i deras närvaro befunnits, att de anklagades vägstycken varit i icke laga skick. De dömdes att vardera betala i böter 1 rd, och ålades snarast reparera sina vägdelar.

Vid vt 1848 åtalades av länsman Bruno Anders Månsson i Willingsgårde, Olof Wilhelmsson i Dalagården och Anders Nilsson i Sjönnared för att de underlåtit att sistlidet år inom förelagd tid avhjälpa vid syn befunna brister å deras allmänna vägstycken ”Den sistnämnde ville icke inlåta sig i ett bestämt svar å åtalet utan i vidlofliga och mindre anständiga ordvändningar framställde anmärkningar emot åklagarens förfarande i allmänhet och i synnerhet vid vägsyner, däremot åklagaren invände att vägsynerna blivit lagligen kungjorda och vad svaranden beträffar oöverklagade, vadan då åklagaren måst för lega iståndsätta svarandens vägstycke, han fullföljde ansvarspåståendet.

Anders Nilsson tillhölls ifrån domstolen att yttra sig häröver, men i stället fortfor han att ideligen upprepa vad han förut framställt. I anledning härav fann sig H.R. föranlåten genom muntligt beslut förståndiga A. N. att över åtalet och vad åklagaren anfört kort och tydligt sig förklara.

A.N. lät sig härav ej rätta utan på ett missfirmande och vanvördigt sätt föll domhavanden i talet och började berätta anekdoter. Varnad ifrån ett sådant förfarande och att återgå till ordningen kunde likväl A.N. icke avstå från detta oskick.

Åklagaren yrkade därför laga ansvar å A.N., som i anledning därav blev än oskickligare i sitt tal. Efter överläggning avlämnade H.R. följande utslag: Jämlikt 14 kap. 7§ Rgsb. prövar H.R. rättvist att Anders Nilsson för sitt oskickliga och emot domstolen vanvördiga uppförande fälla till 20 dalers böter att utgå med 6 rd 32 sk.-

Usla vägar vållade givetvis ibland olyckor. Om en sådan talar mål nr 183 vid vt. 1849: I en ingiven skrivelse anför Anders Eriksson från Konungsgårde i Bollebygds socken: Som min

dräng Magnus Persson den 1 sistlidne maji under hemvägen från Göteborg vid Lindån led å store landsvägen kört välte och alldeles fördärvat mitt hästskulptur och som denne min dräng uppgivit att vägen å detta ställe var så illa förfallen och bristfällig, så att denna olycka därigenom timat, varföre jag ej har kunnat förmått denne min dräng att i godo upprätta mig denna skada, och som det är mig obekant huruvida denne min dräng är vållande till denna skada eller den är skedd genom väghållarens försummelse, som ej lærer haft vägen i farbart stånd, så och för att få utrönt vickens vållande det varit till denna min skedda olycka, så finner jag mig högt nödsakad att anhålla om laga kallelse och stämning å bemålte min dräng Måns Persson och väghållaren Carl Persson i Sandlid med påstående att den av dessa, som till denna skada finnes vara vållande måtte densamma ersätta med 100 rd, banco jämte rättegångskostnader.

Magnus anförde, att han å Carl Persson vägstycke vid Lindåsa led på en bergklint, som skjuter fram på själva vägen, stjäpte omkull både åkdonet och hästen, varav denne skadade sig så illa att kåranden måste taga skinnet, tilläggande Magnus att han hade lass av **bresilietunnor**[överst sid 605] och att olyckshändelsen tilldrog sig vid pass klockan 11 förmiddag samt att Carl Perssons vägstycke var så bristfälligt att, oaktat försiktigt körande, skadan ej kunnat undvikas.

Carl Persson bestred att hans vägstycke varit felaktigt men medgav att därå fanns en inpå vägen skjutande mindre bergklint, vilken han ej kunnat undanröja och som vid vägsynerna aldrig blivit anmärkt såsom någon bristfällighet, förmenade därför att Magnus Persson, om han kört försiktigt ej behövt komma uppå bergklinten och således lätt kunnat undvika att välta och ansåg till följd därav Magnus hava sig själv att skylla för skadan.

Rätten fann att Carl Persson ej underlåtit den honom åliggande skyldigheten att underhålla sitt vägstycke, varför han frikändes. Beträffande Magnus fann H.R. det vara ådagalagt att olyckan av våda skett, vadan H.R. fann rättvist att i anledning av 12 cap. 2§ B.B. Magnus Persson från käromålet befria.

Någon hästförsäkring förekom ju vid denna tid inte, så Anders Eriksson fick bära förlusten av sin häst, av vilken han säkert inte tillgodogjort sig mer än huden och taglet.

Vägafridsbrott

Kronolänsman J. Himmelman tilltalade vid ht. 1807 Lars Andersson i Buarås, Bengt Assarsson i Furuberg och Sven Hansson i Berg för att de brutit vägafrid under fylleri och svordomar förleden vår på torpet Oset.

Svarandena förnekade helt och hållet angivelsen.

Första vittnet Måns Bengtsson i Sandlid berättade, att i våras för två år sedan en natt, då vittnet vilat över natten på torpet Oset, hos andra vittnet, som där bor, hava de tilltalade inkommit och varit av starka drycker överlastade. Jämte vittnet hade en vid namn Sven i Gamsen (i Bredareds socken) på stället tagit kvarter och redan lagt sig, men efter en stunds förlopp hörde vittnet denne jämrå sig och att det small och dundrade efter slag, varförutan vittnet om morgonen straxt märkte, att nämnde Sven i Gamsen haft blånader på händer och fötter. Tilläggande sluteligen vittnet på tillfrågan, att i de tilltalades sällskap då varit Anders Andersson i Buarås, Anders Larsson Råflanda Larsagården och gossen Måns Eriksson i Wåred.

Andra vittnet soldaten Anders Hell på torpet Oset vittnar lika med förra vittnet med tillägg att då Hell i anseende till bullret var i begrepp att tända ljus och i sådant avseende uppstigit ur sängen, fanns ej så kallat eldtyg utan hade Anders Andersson i Buarås det undangömt. Uppskov.

Den 5 febr. 1808 företogs åter detta mål, då samtelige parter voro tillstädes utom Sven Hansson, som nu är på sillfiske, erkännande de tilltalade såväl å egne som Sven Hanssons vägnar att de vid omstämde tillfälle varje slagit Sven i Gamsen inne i torpet Oset en blånad på handen och en på fötterna under förnekande att de varit fulle eller på vägen ofredat bemälte Sven.

Åklagaren frånträder nu påståendet om fylleriet och vägafridsbrottet men yrkar att de tilltalade måtte straffas för deras erkända brottslighet. Samtliga dömdes i anledning av 35 kap. 2§ Mgb att böta 1 rd. 16 sk. vardera, tillsammans 4 rd., som delas i tre delar emellan kronan, häradet och åklagaren.

Men Sven i Gamsen borde väl ha fått någon ersättning för sveda och värk!

Till st. 1858 hade länsman Bruno instämt konditorn E. Lundbäck i Örebro för att han skall den 16 sistlidne augusti dels å allmänna landsvägen vid Hellingsjö och dels uti gästgivarestugan å nämnda ställe illa slagit hållkarlen Magnus Bengtsson, än även denne sistnämnde för det han skall vid berörda tillfälle emot Lundbäck utfarit i skällsord. Det upplystes att Lundbäck nyss flyttas från Borås till Örebro och inte brytt sig om att resa ner till tinget i Bollebygd.

Vid tinget i febr. 1858 dömdes Lundbäck för att han begått vägafridsbrott genom att tilldela Magnus B:n flere blodsår jämlikt 28 kap. 10§ B.B. att för vägafridsbrottet betala 20 rd, för hållkarls överfallande 100 och för minst tre honom tillfogade blodsår 10 rd, sammanlagt 135 rd eller vid brist av penningar undergå 28 dagars fängelse vid vatten och bröd. Vidare skulle Lundbäck betala rättegångskostnaderna med 15 rd.

Vid st. 1856 upplästes följande skrivelse: Till Herr Kronolänsman Bruno. Igår den 10 mars klockan mellan 7 och 8 på em. på allmänna landsvägen mitt för gästgivaregården härstädes utfördes det grymma uppsåtet att torparna Johannes Nilsson i Wika och Lars Nilsson på Lindåsen bleve så illa sårade med kniv eller annat livsfarligt vapen att det är fråga om i synnerhet den sistnämndes liv av drängen Anders Bengtsson med binamnet Tuppen i Björboås, varföre han bör i häkte inmanas. Såsom vittnen härvid kallas soldaten Nord, torparen Andreas Träns vid Hall, drängen Johannes Andersson och Johannes Bengtsson i Björboås. Hällingsjö den 11 mars 1856. G. Engström.

Detta mål förekom vid ting i Bollebygd även ht 1856, vt och st. 1857.

Snöplöjning

Vid vt. 1784 anmälde kr.bef.man Bökman att häradsboerna redan år 1775 hörts angående snöplogsinsättningen. Vad därvid beslutats hade dock icke kommit att verkställas. Nu hade flere klagomål av resande försports över uppehåll och hinder i anseende till efterlåtenhet vid snöskottningen, varför han begärt häradsboernas inkallande. Dessa bestredo icke nyttan och nödvändigheten av snöplogsinrättningen utan förklarade sig nöjde att därom överenskomma i någorlunda likhet med vad de år 1775, då denna fråga förevarit, härom

avtalt, varpå de enhälligt beslutade att var socken inom sig bestrider snöplogars anskaffande och körande på allmänna landsvägen inom varje socken nämligen:

Björketorps socken har förenat sig om tvenne ploglag, ett ifrån Bergshagen till Marks härads gräns vid Hellingsjö, Rävlanda Östergård med tvenne par dragare, Börjesgården ibm 2 dito, Wästergården ibm 2 do, Larsagården ibm 1 dito. Huvudmannen för detta plogelag föreslås bli Erik Nilsson i Ö. Räflanda.

Andra ploglaget från vägskillnaden vid Carlslid, där vägvisaren står, till Marks härads gräns, vid gästgivaregården Bugjerde bestrides av Hellingsjö 2 par dragare, Gisslå 4 par dito och Dalagården 2 par. Som huvudman Lars Hansson i Gisslå.

Till den årliga kostnaden utfästa sig häradsboerna att årligen giva 12 sk. per $\frac{1}{4}$ hemman, vilka penningar uppbäras av plogelagens huvudmän och bestå häradsboerna även socknevis 40 sk till vart och ett av de utsatte plogelagen till förfärdigande av snöplogar, som göras 10 alnar långa och 7 alnar breda i yttersta ändan.

Dessa plogar böra förvaras så att de i 4 år äga varaktighet och bestånd.

Ur 1844 års dombok meddelas mål 64 vid hösttinget: Som handlanden J Björnwall från Hellingsjö, arrendatorn Sven Svensson å Bygärde, Lars Johansson på Erikshult (eller Eriksmyst), Anders Månsson i Villingsgårde, Per Bengtsson, Anders Olofsson och Per Larsson i Furuberg Lilla samt Bengt Larsson och Måns Andersson i Furuberg Storegården den 8 sistlidne april skola försummat att hålla landsvägen emellan Marks härads gräns och Hellingsjö öppen för snö, ha de till tinget instämts.

Sergeanten J.J. Åkerblom vittnade rörande löjtnant Grills anteckning i dagboken ett vid den tiden G. framfarit på ifrågavarande väg och då det icke allmänt var slädföre kom resande samt nedanför Hellingsjö gård fann vägen lagd i diket, där en djup håla med mycket vatten uti fanns, vilken man icke kunde komma förbi i anseende till en sandgrop på ena sidan.

I domboken läses under den 19 nov. 1844:

Sedan uti dagboken för Hellingsjö gästgiveri och förlidne april månad blivit antecknat ett så lydande klagomål: Å vägen emellan Bonared (i Härryda sn.) och Hellingsjö å är ett ställe $\frac{1}{8}$ mil från gästgivaregården Hellingsjö mitt för en annan gård i Hellingsjö, snöskottning försummad så att vägen där är alldeles ofarbar för varje större åkdon, ehuru efter över åtta dagars töväder, vilket till vederbörandes underrättelse meddelas. Grill Löjtnant.

Så hade hemmansägarna J. Björnwall å Hellingsjö, Lars Johansson i Eriksmyst, Anders Månsson i Willingsgårde, Per Bengtsson, Anders Olofsson och Per Larsson i Furuberg Lillegårde, Bengt Larsson och Måns Andersson i Furuberg Storegården samt S. Svensson i Bygärde, vilka alla gemensamt utgöra adertonde snöplogslaget inom Bollebygds härad blivit till denna dag kallade och sig inställde.-

Skogen

Vid st. 1675 uti rätten tingstad Fleskum klagade Bengt och Harald i Buerååks över Bengt Olofsson i Wärr att hava olovandes på deras ägor huggit 4 st. halvstora granträ, därtill han icke neka kunde. Klagandena gåvo honom för denna gången efter, under det förbehåll, att han intet mer så gör, det ock honom av Rätten blev på klagandenas begäran förbudet.

Vid st 1687 beviljades Björketorps kyrka till spån tre st. ekar sådana som skogsordningen förmår och innehåller. I lika måtto föruntas trenne ekar till kyrkoherden herr Gabriel Barfod (G.H. Barfodins var kyrkoherde i Bollebygds pastorat 1681-1696) att bygga i prästgården, som han nu skall tillträda, antingen i Björketorp eller Bollebygd, dock på det villkor som skogsordningen fordrar att två unga trän planteras i stället för varje ek, som hugges.

Andersson Wäredh dömdes för en eks förbrännande till halvparten av 4 dalers böter (alltså 2 daler) i anseende till att eken befunnits vara halvsur (till hälften xxxnad[sid 633] eller rutten).

Vid ht. 1682 föruntas Per i Willingsgårde en ek på samfält skog till en ekestoek (en kanot), dock att den uthsynes, som skadeslöst mistas kan.

Vid samma ting anklagades Swen och Oluff i Hede, Rasmus och Pedher i Hellingsöo, Jöns Andersson och Sven i Röberg, Sven och Pedher i Fagerhult för att de huggit en hop blockar över ordningen, men som den påberopade ordningen intet var vid handen, ty beror med denna sakens avdömande till nästa ting.

Vid ht. 1682 beviljades tre st. ekar till att göra kaar för saltpettersindaren, varom inspectoren Färling ansökt haver.

Även beviljades en ek till länsmannen att göra sig en ekstock utav i Nessjö (Nedsjön), emedan han behöver ofta färdas däröver.

Överstlötnant Pendrich anklagades 1682 för att utan lov ha fällt ekar. Han androg åtskillige skäl till sin unskyllan ifrån böter såsom att själva ekarna hava varit utgamle, odulgelige och till byggningsämne intet tjänlige, när avvitrningen av skogen efter örtugetalet (1 örtug = 1/24 mark) sker, lärer tvisteplatsen bliva han egen, som ingen annan haver lott uti efter 16. punkten skogsordning. Såsom den oskiftade skogen inbegriper många tusende ekar, varav på hans andel (till Apelnäs) skola bliva hundradefalt flere än som skadade äro, alltså erbjuder han sig denna skadan avräkna, när delningen inrättas.

Rätten utlät sig: Man vet ej huru mycket av skogen som står till förfogande fördelning mellan Apelnäs och övriga interesenter. Major Sofwerhielm, ryttmästare Printrenskiöld, regementsskrivaren Anders Nilsson äro delg. På togh (krigståg) stadde, dels av mönstring i Göteborg förhindrade. Uppskov.

Björketorp är ju beläget i en skogrik del av Västergötland, men av äldre handlingar framgår ofta, att överavverkning skett och att vanskötsel varit allmän, så att det ändå var anledning förr i tiden att klaga över brist på virke om också bränslebehovet tycks ha varit lättare att tillgodose.

I september 1738 inkom för tingsrätten åboen Torsten Bengtsson på skattefrälsehemmanet Dahlagården och gav till känna, huruledes icke allenast dess stuga genom en olyckelig vådeld skall vara avbränd utan ock att den ena väggen på hans underbod och loft vid samma tillfälle alldeles är bleven fördärvad, varföre han ock anhölt om huggningsvirke därtill samt ingav en av skogvaktaren Mårten Eckersten och nämndemannen Bengt Olufsson i Bråta red därå hållen syn och besiktning, varutinnan uppföres till stugans å nyo uppbyggade och inredande tre tolfte timmer och 8 tolfte bräder samt till underbodens och loftets upplagande tvenne tolfte timmer och tvenne tolfte bräder. Tillgång härtill finnes på detta härad allmänning, varuti detta skattehemman, som ingen enskilt skog äger, är

deltagande, Torsten beviljades utdrag ur domboken till bevis härom och hänvisades till K.B., som torde förordna om utsyning av det begärda virket.

Ek var det rätt gott om i socknen och ekstockar kunde utan svårighet förvandlas i reda pengar vid skeppsvarven i Göteborg. Vid hösttinget 1741 kårade hejderidaren välbetrodde Lorentz Bergendahl till Nils Månsson i Gräsryd för tvenne olovligen huggne eker å kronoskogen, dem han till plankor låtit såga, som sedermera blivit till Göteborg försålde. Han vidgick hygget och dömdes att böta 18 daler samt betala ekarnas värde med 1 daler 16 öre.

Sven Andersson och Olof Toresson i Häxsjöhult tillstod sig ha fällt två ekar på samma skog, dem de sågat till plankor och försålt till Göteborg. Hans Månsson i Stenbacka hade även fällt en ek ock försålt den i Göteborg och Nils Andersson i Stora Bråta red fick böta 18 daler för tvenne utan utstämpling huggne eker.

Per Toresson på kronohemmanet Klippan hade olagligen huggit fyra tolfte timmer på kronoskogen och försålt dem. Han fick böta 16 öre för varje träd med 24 daler samt för ett svedjehygge i växtelig skog till fyra skäppland 10 daler och vare dessutan arbetet och grödan förlustig.

Hans Larsson i Stora Bråta red anklagades för fyra på kronoskogen nedfällda björkar. Han hade ej inställt sig vid tinget och dömdes för uppsatts försummelse att plikta 1 daler och förelades vid 5 dalers vite att infinna sig vid nästa ting och göra hejderidaren härutinnan vedermäle.

Vid vintertinget 1742 anklagade interims jägmästaren äreborne och välbetrodde Lorentz Bergendahl flera hemmansbrukare för olovligt skogshygge. En bland dem var Måns Eriksson på kronoskattehemmanet Röberg som olovligt huggit och avfört en färsk ek från häradsallmanningen och trakten Åblacka kärr. Han fick böta 9 daler, betala ekens värde med 20 öre samt ålades fullgöra ”den vanliga återplanteringen”.

Angående ett svejehygge till ½ skäppeland, för vilket Hans Larsson i Stora Bråta red är anklagad att ha förövat av växtelig skog på häradsallmanningen, så berättade jägmästaren, att svaranden vid sista tinget erkänt detta, men eftersom han på samma plats sedermera huggit svedjan större, som ännu intet blivit synt, så begärde han uppskov till nästa ting.

Soldaten Lars Biörn erkände att han utan lov huggit en färsk ek på trakten Ekekullen och dömdes att böta 9 daler, betala ekens värde med 16 öre samt plantera tvenne unga telningar, som måste vaktas till dess de äro fria från boskaps bete.

Joen Olofsson på kronoskattehemmanet Biörnhult tillstod vid hösttinget 1742 att han olovligen huggit en färsk ek på häradets kronoallmanning och trakten Roskulle dal. Han fick plikta 9 daler till treskiftes (mellan kronan, häradet och åklagaren), betala till Kungl. Majt. och kronan trädets värde med 24 öre och ålades plantera ”tvenne unga trån av samma slag i stället samt vårda dem till dess de undan boskaps bet vuxne äro”.

Samtidigt fick Måns Eriksson böta rätt mycket för att han huggit två ekar på kronoskogen och två färska grenträd på häradsallmanningen.

Större delen av bönderna och soldaterna uppräknas under t.ex. en femårsperiod som instämnda för olovligt skogshygge, vilket meddelas till tjänst för släktforskare. Vi har ej utrymme för fler exempel än följande ur 1746 års dombok:

Torsten Bengtsson i Dalagården tilltalas för på detta härads kronoallmänning olovligen huggne 2 st. blocketräd, Per Persson därstädes för 2 do, Olof Nilsson i Welingsdgierde för 3 st dito, Jöns Svensson i Skiönered för 3 st. do, Lars Bengtsson därstädes för 3 st.

Jonas Svensson i Stora Furuberg för 3 st, Erik Andersson i Lillegården därstädes för 3 st., Torsten Gustafsson i Sandlid för 3 blocketrän, Per Andersson därstädes för 3, Nils Jonsson i Hall för 3 st., Mårten Persson i Barekulle för 3 st. Sigge Gustafsson därstädes för 3, Börje Persson därstädes för 2, Gustaf Andersson i Röberg för 2, Olof och Anders Persöner därstädes för 4 träd, Jon Assarsson därstädes för 2.

Soldat Jöns Glader för sex blocketräd, soldat Anders Tjäder för ett träd, soldat Per Skytt i Björketop för 2 träd.

Vid sommaringet 1754 inkom kornetten välborne herr Wilhelm Jernschöld för tingsrätten och androg så i egna som samtliga sina medinteressenters vägnar uti den i Björketops socken belägne kronoallmänningstrakten Bränneskogen kallad, hurusom en del av uthäradsboer tagit sig den oseden före att utan tillstånd på berörda skogstrakt såväl hygge som kolning föröva, varvid bärande trän, besynnerligen ekar, icke heller bliva förskonte, utan skogen både till Kungl. Majts och Kronans samt deras egen största skada utödd bliver, anhållnades alltdärföre det en sådan sjävtagen frihet vid vite måtte hämmad och förbuden bliva, och alldenstund nämnden med den tingssökande allmogen intygade allt sådant i sanning vara, ty prövar tingsrätten likmätigt lag skäligt att förbjuda, det ingen av uthäradsboerna hädanefter vid 10 daler silvermynts förelagt vite utom den plikt som lag förmår, må understå sig å ovanbemälte allmänning Brändeskogen någon kolning eller hygge förörva, så vida han icke kan visa sig äga rättighet därtill, och på det ingen okunnighet härom må kunna förebäras, bör detta förbud å predikstolarna uti församlinarna däromkring allmänt kungjort bliva.

Alla ekar, även på bondens egen mark, hörde alltför Kronan till. Men vissa hantverkare hade ju behov av ekvirke och borde väl kunna påräkna sådant från bygdens skogar, där eken tydligen var allmän. Man läser i domboken för vintertinget 1755:

Genom en till tingsrätten ingiven skrift andrager Per Andersson i Backa och Gustaf Andersson i Holmen, hurusom de sedan detta härads innevånare allt mer och mer blivit hågade för spånad, betjänt dem med spånrockars förfärdigande, men nu likväl i brist av nödigt ekevirke måste lämna samma näringsmedel, så vida de icke kunna erhålla utsynning på några ekar till samma fönödenhet, helst inga spånrockshjul skola kunna försvarliga göras utan ekevirke, och som torra, ihåliga och till intet annat än små ämnen tjänliga ekar till detta behov kunna nyttjas, varav skall vara tillräckeligt förråd på utmarken, och de nu tänka hos Konungens Höga Befallningshavande om sex dylika ekars till bemälte behov utsynande ödmjuk ansökning göra, alltså anhålla de däröver om behörigt tingsbevis.

Naturligtvis fick de det begärda beviset.

Olyckshändelser under skogsarbete kan man stundom få vetskap om genom domboken. I januari 1757 förekom vid tinget ett mål mot soldaten Jacob Bråtman, som i skogen nedfällt ett träd, varav drängen Bengt Bengtsson i Räfvelande döden ljutit.

Soldaten anförde genom herr löjtnant Bökman såsom officer vid kompaniet, att denna olycka skett utan soldatens förvållande, vilket förmenas säkrast bringas i ljuset, om de närvarande vittnen bliva avhörde och före kallades först Lars Bengtsson ifrån Björketorp, 48 år, som berättade, att något förrän trädet föll och i fallet ropade Bråtman: ”Akta eder, nu faller

mitt träd”. Då drängen Bengt lopp vid pass fyra alnar på sidan av det fallande trädet, som slog honom på huvudet, så att han intet rörde någon lem på sig utan dog i samma ögonblick.

Frågades om vittnet vet, huruvida någon ovänskap varit förut emellan soldaten Bråtman och drängen Bengt Bengtsson, då han levde. Svar: att ingen ovänskap var eller har varit emellan dem, så vida han vet. Frågades om Bråtman viste bedrövade sinnen över den timade olycka. Svar: Att han kunde intet taga sig före utan var sorgbunden.

Vittnet Jon Jonsson i Bråtares, 38 år gammal, berättade, att när trädet skulle falla, ropade Bråtman: ”Wara eder eller akta eder”, då vittnet såg upp och märkte något vitt skymta under trädet, och frågade vad det var men fick därpå intet svar.- Bengt Andersson i Bråtares, 36 år, instämde till alla delar med första vittnet.

Dom:- Tingsrätten anser detta dråp hava skett utan någons förvållande, dock i förmåga av 29 kap. 3 § Mgb. prövar rätten skäligt sakfälla soldaten Bråtman, som fällt det träd, varav Bengt Bengtssons död timat, till 20 dalers vådabot målsägarens länsman Sven Homstens ensak.

Det slutliga avgörandet i målet överlämnades likväl till Göta Hovrätt.

Att söka skaffa sig inkomster genom olaga hygge på skogen var ganska äventyrligt, det fick Olof Månsson i Björketorp Svensgården en påminnelse om vid sommartinget 1760. Hejderidaren Bergendahl tilltalade honom då för att han utan att kunna förete bevis om laga åtkomst begivit sig på väg till Göteborg med 60 st ekeknäpel (bräder eller stävor att göra tunnor av), 33 bottnar av ek och 200 granknäpel, som honom av Bergendahl blivit fråntagne och i kvarstad satte och sedemera genom K. B:s utslag genom auktion försålde. Olof borde nu visa, huru han fått det virke, varav knäpeln blivit huggen, antingen lagligen eller genom olovligt hygge, i vilket senare fall länsmannen påstår näpst på svaranden.

Olof Månsson berättar, att han för några år sedan köpt på auktion en ansenlig hop odulglige eker, varav tid efter annan han upphuggit och hopsamlat denne ekeknäpel men ej på olovligt sätt den fått, mindre förstod söka förse sig med behörigt bevis till knäpelns avförande. Till granknäplen erkänner sig Olof fällt ett granträ på allmänningen, varföre han underkastar sig laga näpst. Gunne Clementsson i Björketorp vittnade att han sett svaranden årligen upphugga tunnestäver och bottnar av de eker, han för några år sedan på auktion sig tillhandlat, vilken knäpel i dess skjul legat förvarad.

Kronosaksökaren erkänner att Olof Månsson för några år sedan på auktion köpte en hop eker, och säger sig icke kunna visa, att Olof olovligen fällt ek till denna honom fråntagne knäpel men påstår plikt för det olovligt huggna granträdet.

Rätten befriade Olof från kärandens tilltal beträffande eke, men som han erkänt sig olovligen hava huggit en gran på allmänningen, finner tingsrätten rättvist därför pliktfälla honom till 16 öre smts böter och att betala värdet med 4 öre.

Men borde inte rätten även ha tilldömt Olof de pengar, som influtit genom den anställda auktionen på hans välfångna ekeknäpel och tunnbottnar samt därjämte dömt den alltför nitiske länsmannen att ge Olof ersättning för tidspilan och rättegångskostnader?

Skogen skattades tydligen hårdare än den tålde, det förstår man av följande berättelse i 1760 års dombok, sidan 1089: Löjtnanten välborne herr Johan Abraham Silfverheim, jämte en myckenhet av häradets innevånare anmäla, att åtskilliga utom häradet fått tillstånd till utsyning njuta en hop virke av Häradsallmänningen och som innevånarna förnimma, att

skogen är mycket medtagen, så att i fall flere än häradsboerna skulle få utsyningar framdeles, vill synas som ett allmänt utödande förestår. Fördenskull anhölla de om Tingsrättens bevis, huru allmänningen befinnes, varmed de vilja vända sig till K.B. och söka rättelse häruti, och att inga utsyningar för främmande utom häradet må beviljas å allmänningen. Ävensom de beklaga sig däröver, att kronobagaren i Göteborg, som fått utsyning på allmänningen, ej bortröjer toppar, qvist och grenar efter förordningar, utan påläggas allmogen sådant fullgöra, varav de förmena sig lida och betungas, vilket de vilja hemställa till K.B. med anhållan att berörde bagare må påläggas själv rödja eller genom andra det förrätta emot vedergällning.

Tingsrätten förekallade skogvaktaren Nils Eckersten, som uppå tillfrågan berättar skogen årligen så medtages, att svårt är och får man på flere ställen efterleta, då ett blocketrä skall utstämplas. Kronobagaren i Göteborg förrättar ingen röjning efter sin erhållne utsyningar, utan är på några ställen så mycket topp och kvist, att ingen knappt kan framkomma.

Utom det häradsboerna anmält och skogvaktaren Eckersten intygat, har Tingsrätten sig bekant, att detta härads allmänning är så medtagen, att om främmande och andra utom häradet beviljas hädanefters utsyningar, lära invånarna sakna virke till nödiga byggnader, se sig förlustiga av skog den de förment sig vara närmast berättigade att lagligen gagna och endast få skåda tomma och obevuxna fält.

Vid hösttinget 1762 tilltalade hejderidaren Birger Bergendahl Anders Larsson i Lindalen för det han fört 500 st. ekestäfwen och 50 bottnar utan behörigt bevis eller att de varit stämplade, varföre samma virke honom blivit fråntaget och under kvarstad i Bugärdes gästgivaregård inlagt och påstås svaranden må antingen visa laga fång och åtkomst till stäfwen eller anses såsom den där olovligen fältt ek.

Anders berättar, att han fått utsyning på 46 ekar, som stått uti dess gärde odugelige samt åkren med ången till skada, vilka hava nedfältt och därav upphuggit de i beslag tagne stavar, varå han uppter kronolänsman Holmstens bevis, och som han ej förstått låta stämpla staven, anhåller han om befrielse, det käranden bestrider.

Rätten befriade Anders Larsson från anklagelsen att olovligen ha fältt ekar. Men emedan han utan behörigt bevis eller att stafwen varit stämplad begivit sig å vägen till Göteborg att den försälja, vilket finnes stridande emot Kungl. förordningen av den 10 januari 1746, fördenskull i anledning därav prövar Tingsrätten rättvist förklara Anders Larsson hava gjort sig förlustig stafven och den för förbruten anse, som för kronans räkning försäljas bör.

Så gick Anders Larsson förlustig sin mödas lön. Förmodligen hade han ämnat sälja sitt virke till en tunnbindare, som tillverkade silltunnor vid denna tid, då sillfisket vid Västkusten stod i sitt flor, och rätt säkert var det en tunnbindare, som inropade det på auktionen. Men vi hade unnat den flitige huggaren vederbörlig betalning för hans nedlagda möda och arbete.

Skogvaktaren Magnus Fredrik Bergman uppvisade i februari 1763 för tingsrätten sin av landshövdingen Johan Råfelt (född i Stockholm 1712, landshövding i Örebro län 1756 och sedan 1758 i Älvsborgs län, död 1763) erhållne fullmakt att vara skogvaktare i Bollebygdsk härad, vilken upplästes till häradets innevånarens behöriga underrättelse, och dem förehölts visa berörde skogvaktare den lydnad och aktning i kronans tjänst, som honom tillkommer.

Åboerna i Furuberg nämndemannen Anders Svensson samt Bengt Persson, Jöns Assarsson och Erik Andersson jämte änkan Christina Jönsdotter hava vid förlidet års (1762)

höstting anmält nödvändigheten av en sågkvarns byggande till husbehov i Furubergs ström, varest i äldre tider varit en sågkvarn tillhörig Furuberg, vilken vid inskränkningen av sågkvarnar uti Alingsås är vorden utdömd, men skatterättsägarna av Furuberg förmena i anledning av Kungl. Majts nådiga resolution vid 1756 års riskdag äga frihet till bibehållande av sin uråldriga rätt få ånyo erlægga sågkvarn på sitt gamla ställe.

Kronoskytten Stockman anmälte, att denna tilltänkta byggnad, om den skall vinna framgång länder den kronans allmänning till skada, helst det ej vill vara möjligt hålla så noga tillsyn med mindre åverkan å kronans skog kunde sig tilldraga, ty det vore ganska lätt öva olovliga hyggen i skogen, sågstockarna till sågen framskaffa och bräderna till Göteborg medföra, därå ingen jägeribetjänt möjligen kan hålla hand, emedan den tilltänkte sågkvarn ligger belägen nära intill stora landsvägen, som leder till Göteborg. För övrigt angiver kronoskytten att uti Björketorps socken äro fem skattlagda odal sågkvarnar jämte sex tillåtna husbehovs sågkvarnar, så att ingen med skäl kan klaga över brist på sågskärning av lovliga sågstockar. Av sådan grund bestrider kronoskytten denna tilltänkta sågkvarns byggnad med påstående att den skulle lända kronans allmänning till skada och skatte odalsågkvarnarna till förfång.

Åboarne i Furuberg anmäla häremot att den tilltänkta sågkvarns byggnaden är vida skild ifrån kronoallmänningen, helst däromkring ej finnes annat än avbrända svedjor och utan skogbevuxne platser, men för Furubergs åboer bekvämligaste ställe anlägga sågkvarnsbyggnad, helst de därigenom undginge svårigheten att föra sina stockar till avlägsna sågkvarnar och bräderna därifrån tillbaka till sina hemman, ty anhålla de om Tingsrättens tillstyrkande att på sitt gamla ställe få uppbygga denna sökta husbehovskvarn. Bliver en sådan begäran villfaren, utfästa svarandena sig aldrig skära för lego, mindre försälja de bräder, som de efter erhållna utsyningar få använda till sina gårdars vidmakthållande.

Herr löjtnant Solfwerhielm erinrade härvid att dess frälsesåg Kåhult ej ligger längre än en halv fjärdingsväg från detta tilltänkta byggningsställe, varest sökandena med bekvämlighet hava tillfälle vinna frihet anlägga husbehovs sågkvarnar. Om allmänheten av sådana nya verks inrättande, vilka ej erlægga den ringaste avgift till kronan, vinna förmån, enär de skattlagde sågkvarnarna måste ödeläggas och följaktligen ej utgöra den skatt och bevillning, som jordeböckerna och bevillningsplakaten dem påföra, det hemställes till Tingsrättens rättvisa beprövande.

Denna ansökan underställdes K.B:s vidare gunstiga omprövning.

Tillverkning av tunnor ägde rum i Bollebygd 1764. Det finner vi av domboken för hösttinget. Kronohejderidaren Birger Bergendahl tilltalade Bryngel Andersson och Jöran Svensson i Öregärde att visa laga åtkomst för under vägen till Göteborg överkomna 18 st. silltunnor av eke, vilka emedan de icke varit försedde med bevis äro tills vidare med kvarstad belagde.

Kronohejderidaren Bergendahl tilltalade 1766 för förövade olovliga skogshyggen på häradsallmänningen bland andra Bengt Thoresson i Häcksöhult för 6 lass huggen och försåld ved, Lars Börjesson i Hindås 8 lass, Lars Alfwarsson ibidem 8 lass, Jon Andersson i Harås 7 lass, Olof Olofsson, Lars Håkansson, Lars Hansson och Håkan Håkansson i Gissle 12 st. blocketrän, Bengt Bengtsson i Dalagården 2 dito, Bengt Torstensson ibidem 2 st., Nils Jonsson och Nils Andersson på Apelnäs 6 st., Olof Olofsson ibm 2 st, Börje Olofsson, Hans

Persson, Anders Isaksson och Isak Andersson i Buerås 8 st. Olof Gustafsson och Carl Persson i Stockabäck 4 st., Anders Gustafsson i Kärret 2 st, Bengt Ambjörnsson i Habäck 2 st, Nils Jonsson i Övre Wärred 2, Staffan Andersson ibm 2 st, Bengt Olofsson i Nedre Wärred 2 st. och minst lika många till. De dömdes alla att böta 16 öre för varje lass ved och för varje blocketräd samt dessutom ersätta värdet med 4 öre silvermynt för vardera lasset eller trädet.

Så ibland förlorade 1700-talets Björketorpsbor inte så litet pengar på sin verksamhet i skogarna.

Vid sommaringet 1771 tilltalade hejderidaren Bergendahl nämndemannen Nils Andersson i Bråtares för tvenne olovligt fällde och bortförde ekar uti planterhagarna Ekelåsen Dyklef vardera till 2 dalers värde. Svaranden bestred käromålet under föregivande att aldrig hava fällt någon ek. Men Bengt Olofsson i Nedre Wärred vittnade, att förleden sommar kom han i skogen och hörde någon hugga, varföre han begav sig till det stället, där det höggs och fann att nämndemannen och dennes son Johannes Nilsson stodo vid en fälld ek uti planterhagen Dyklef, varefter vittnet begav sig därifrån.

Lars Larsson i Räflanda såg förleden höst i planterhagen Ekelåsen tvenne manspersoner springa över gärdesgården omkring berörde planterhage men kände dem intet, emedan vittnet ej fick se dem i ansikten, och blev vid samma tillfälle varse en fälld ek. Uppskov.

År 1787 den 2 februari sammanträdde efter förut skedd laga pålysning å Säteriet Smedstorp samtelige Björketorps sockens skogsdeltagare att, sedan denna sockens skogsallmänning genom laga kraft vunnet utslag från Kungl. Majt. och kronan blivit återvunnen, samt därigenom för sockneskog förklarad, samtala och slutligen förenas såväl om en sparsam hushållning av skogen som ock till förekommande av dess utödande, som ofta, då den under samfält bruk av många delägare hända plågas, efter skogsägarnas enhälliga åstundan grannelag och rotarne emellan upprätta en beständig sämjodelning, i vilket avseende Björketorps socknemän den 22 november förlidet år sammankomst hållet och då gemensamt beslutat, att tio av socknens invånare nämligen för Sörbyggareroten Tore Andersson i Buerås och Andreas Bengtsson i Habäck, för Dalagårds rote Sven Jönsson i Gisslå och Bengt Torstensson i Dalagården, för Barekulla rote Sven Olofsson och Per Eriksson i Stora Björboås, Torpareroten Olof Larsson i Annestorp och Gunnar Andersson i Kåhult, Rävlanda rote Eric Månsson i Rävlanda Östregården och Andreas Olofsson i Berg, vilka såsom kända för redelige samt om skogens vidd, växtelighet och godhet bäst kunne skulle skogsmarken överse och densamma traktevis grannelagen emellan fördela samt därvid i händelse av förekommande stridigheter genom omröstning efter de flestas gottfinnande dem bilaga med vad mera samma beslut innefattar.

Om ”föreningens ” innehåll läses sedan på tretton foliosidor, alltför vidlyftigt att återges i denna bok.

Ja, det blev visst stridigheter om sockensskogen. I 1792 års dombok läses med början på sid. 767 om länsman Lenbergs mål mot Anders och Lars Hanssöner i Gisslå ”för det de olofligen inhägnat en del av skogen. Rätten hade vid ett tidigare ting beslutat låta syna skogstrakten i fråga. Berättelsen om synen lyder: År 1792 den 15 oktober infant sig undertecknad på Halls soldatetorp att syna den trakt, åboarne Anders och Lars Hanssöner i Gisslå inhägnat på Björketorps sockneskog och var såsom biträde tillstådes nämndemännen Sven Olofsson i Björketorp och Måns Andersson i Stäckabäck, och voro åboerne i Gisslå Lars

och Anders ävensom följande av nästgränsande grannar Anders Assarsson, Anders Andersson och Torsten Börjesson i Sandlid, Anders och Andreas Anders söner i Hall, Bengt Torstensson i Dalagården, Bengt Svensson och Isak Bengtsson ibm, Bengt Svensson i Barekulla och för säteriet Smedstorp, frälsehemmanet Hede samt kronoskattehemmanet Gräsryd gårdsfogden Jonas Israelsson på Smedstorp närvarande, då syningsmännen togo trakten uti ögnasikte, som kallas Mörtsjöås. 388 famnar i längden och 240 dito i bredden, ligger på södra sidan intill lantsvägen, som går till Göteborg samt på norra sidan intill en liten sjö Olltjern (?) kallad, samt intill sydvästra sidan även en sjö Mörtsjön kallad, och befants det gärdesgården omkring ifråga varande intog var knäppt intill Halls soldattorps ägor på tvenne ställen och i norr uti Sandlids intagas gärdesgård, varest nyssmämnda hemmans åboer påstodo det merberörde åboer uti Gisslå instängt en del av deras intag. Som denna inhägnad är belägen på Dalagårds roteskog samt förorsakar ganska stor **botäppning**[sid 654], påstå nästgränsande grannar att den måtte utläggas (slopas) och som Lars och Anders Hans söner hava en odal hage tillsammans med Dalagårds åboer vid deras hemman, varuti de kunna släppa sina hästskötsel, då skjutstavlan kommer, samt skogen är samfärd, inhägnaden mycket vidlyftig och gör stor botäppning, ty underställa syningsmännen till vällovliga Tingsrättens omprövande, om den icke bör utläggas.

Å syningsmännens vägnar O. Lenberg.

Svarandena åberopade vad de senaste ting andragit under tillkännagivande att intäkten vore för dem angelägen, helst de som med skjutningsbesvär äro underlagde Björlanda gästgivaregård, ej hava någon hage att hålla hästarna uti till hands, när skjuts hastigt påkommer.

Kärandena yrka åter intäktens utläggande till sockenskoen såsom olovlig inhägnad samt att svarandena dessutom måtte böta, varuti Anders Assarsson från Sandlid såsom botäpt genom den av svarandena skedde intäkt instämmer.-

Dom: Då svarandena ej kunna förevisa erforderligt tillstånd till inhägnaden och genom den ingivne beskrivningen är att intaga, det flera av nästgränsande hemman blivit botäpte, kunna svarandena ej längre bibehållas vid den gjorde intägten, utan prövar Häradsrätten skäligt i förhöjning av 10 kap. 4 § B.B. ålägga Anders och Lars Hans söner genast utlägga vad de sålunda infredat samt dessutom böta 1 rd. 32 sk. för olovlig intäkt på oskift mark.

Ett annat exempel på vad slags tvistigheter mellan delägarna, som kunde uppkomma, fås i domboken för vintertinget 1793: Kronolänsman Reinhold Rabe påstod laga ansvar på Anders Johansson i Erikshult för tvenne tolfter påverkade och oförpassade timmerträn, som den 25 sistledne augusti blivit med kvarstad belagde vid Kalfshult i Sätla socken.

För Rabe inställde sig som ombud hejderidaren Bökman samt Anders Johansson personligen, som erkände att han på Dalagårds rotes skogsslott av Björketorps sockneskog huggit det av Rabe med kvarstad belagda virket, vartill han med de övriga skogsdelägarna ansett sig berättigad, sedan det skolat föras till Lingome (nu Lindome) socken i Halland och där bortbytas emot några kistor, som svaranden åt sig beställt.

Bökman hemställde huruvida Anders Johansson vore delägare i förenämnde skogsslott såsom åboende ett ännu icke skattlagt hemman, men såväl nämnd som närvarande allmog ifrån Björketorps socken intygade, att Anders deltagit i kostnaden till kronoallmänningens i Björketorp återvinnande till sockneskog och det för 1/8 hemman samt att detta hemman är

1771 av svarandens fader blivit intaget samt efter behörig frihetsrannsaking tillagt 25 frihetsår, varvid denna lägenhet vordet ansett kunna svara för ett åttendedels mantal, ävensom i övrigt intagades av nämnd och allmoge att delägarna uti skogslotterna i Björketop nyttja samma till husbehov och avsalu, samt att samsjedelningen endast utsatt vite om rotedelägarna hugga på varandras lotter jämte det att trakten Gruåsen (?) på Björketorps skog blivit fridlyst för att påverkan, vari hugge endast är tillåtet till byggnadsvirke efter utstämpling.

Svaranden sakfölldes till 4 riksdagers böter ock att ersätta Kungl. Majt och Kronan 24 sk., varmed den av Rabe lagde sequester på samma virke försvinner.

Hejderidaren Birger Bergendahl kände till Lars Jonsson i Dalagården för att han nedrivit gärdesgården omkring en ekeplanterhage och insläppt sin häst i bete. Svaranden kunde icke förneka att han nedtagit gärdesgården och släppt sin häst i bete in i planterhagen, men alldenstund ingen skada därmed skett så att några ekeplantor dymedelst äro fördärvade, hoppas han vinna befrielse.

Utslag: Fast ingen synlig skada timat av svarandens förhållande, utmärker dock hans göromål någon våldughet, som förtjänar näpst androm till varnagel, emedan om sådant skulle opåtalat få övas, vore till befarande skadelige följder, som hotade planteringshagerna med undergång, varföre Tingsrätten prövar rättvist med anledning av 5 kap. 8 § B.B. fälla svaranden till 3 dal smts böter och honom ålägga straxt upprätta gärdesgården, som han rivit neder.

Vid ht. 1793 tilltalade länsman Bökman Olof Andersson och Bengt Larsson i Gislå för att de försålt 15 tolfter bräder å Halland som på Björketorps sockneskog blivit averkade.

De anklagade kunde icke neka, att de ju försålt 15 tolfter bräder, men därtill ansågo de sig berättigade, då Björketorps sockneskog av de övriga delägarna på lika sätt gagnades och de icke för sådan avsalu blivit tilltalte, ävensom till reparation å deras hus åtskillige blockar blivit utstämplade samt vad till sådant behov icke åtgått egenteligen blivit förfört, varföre de köpt sig säd.

Nämndemannen Sven Olofsson i Björketop ansåg 8 bräder kunna bli av var stock och emedan det icke kunde bestridas, att Björketorps skog, ehuru delad på samsjovis, likvisst till flere hemman i var lott blivit utstakad, ty prövar H. R. till följe av 10 kap. 1 § B.B. rättvist fälla svarandena för 25 försålda blockar ifrån oskift skog till 4 rd. 8 sk.

Sedan läser vi i domboken för ht 1811: Till H.R. ingavs en så lydande skrift: Sedan vi hemmansägare här i Björketops socken genom lagning delning till varje hemman bekommit våra tilldelade skogsplåsar, är likväl mycket att befara det illasinnade grannar göra sig så djärva, att å andras tilldelade skogslotter åverkan föröva. Allt härföre anhåller vi allerödmjukast det täcktes domstolen utsätta ett ansenligt vite av 10 rd. för den eller de, som utan vårt tillstånd å våra tilldelade skogsplåsar något slags större eller mindre åverkan föröva eller däröver färdas och vägar anlägga, Andreas Olofsson och Måns Andersson i Skogsgårde.

Resolverades att sökandena böra föranstalta att denna ansökning varder ju förr dess hellre från predikstolen i sockenkyrkan uppläst, på det den eller de, som häremot kan hava att påminna må äga tillfälle å näst i häradet infallande ting sig här infalla och sådant anmäla.

Vid st. 1812 yrkade Eric Gunnesson Backa ansvar å Bengt Svensson i Björnhult för att han skyllet kändan att hava stulet fälle ur andras säckar och öst i sina vid Smedstrops kvarn.

– I följande mål hade Bengt Svensson på Korsslätt med påstående att bevisa om käranden sagt att Erik Gunnesson i Backa stulig något fälle i Smedstorps kvarn, men svaranden hade ej kommit till tinget.-

Detta nedan flyttas till sidan skogen 24!!!

Vid ht. 1819 företogs uppskjutne målet mellan nu mera avlidne brukspatronen Jacob Dahl på Smedstorp och dess förre kolare och skogvaktare Carl Wallander ömsom kärande och svarande angående den förres instämde påstående om ansvar och ersättning för obehörig påverkan å avlidne Dahls inom Björketorp socken innehavde skogar.

Vittnet Börje Olofsson i Ekåsen har aldrig sett eller hört att Wellander själv gjort någon åverkan eller tillåtit någon främmande att hugga och köra på Dahls skogar, utan känner vittnet att W. redligen och med noggrannhet vårdat dessa skogar och fredat dem från olovlig åverkan.

2:a vittnet Engelbrecht Andersson i Apelgårde lika med föregående

Hans Assarsson i Björnhult berättade att flere gånger förlidet år hade han gått över Dahls skogar men aldrig funnit någon åverkan där vara skedd eller annat hygge än Dahl själv låtit verkställa.

Anders Månsson i Hufdeby lika med H.A. och upplyste därjämte att Dahls inspektorer Ödmansson och Johansson tillåtit åboerna i Hufdeby att nyttja gap och färdas genom Dahls skog emot det sistnämnde åboer biviljat Dahl fri genomfart genom deras skogar.-

Domstolen fann skäligt tillåta Wellander att edeligen styrka, att han under sin tjänstetid hos avlidne Dahl noga vårdat dess skogar samt varken själv bortsålt någon del därav eller tillåtit någon att där göra olovlig åverkan.

Sedan Wellander den 10 mars 1820 avlagt den honom ålagde eden, befriades han från den mot honom yppade ansvars- och ersättningstalan.

Vid vt- 1812 företogs ett mål mellan brukspatronen Dahl kärande samt Bengt Larsson, Anders Månsson och Anders Andersson i Hufdaby jämte Olof Börjesson i Kärrsgärde i Sävédals härad svarander angående den förres påstående om böter och ansvar för det svarandena vinter och vårtiden förlidet år gjort åverkan på kärandens skog i de så kallade Hagedahls lider, inställde sig partena personligen och hade herr Dahl instämt Börje Månsson och Andreas Andersson m.fl. att ansvara för delaktighet i detta åverkans mål. De anklagade bestred tillmälet.

Lars Nilsson Sörskog vittnade, att Börje Olofsson i Kärrsgärde i april månad förlidet år tagit tvenne årträd och Börje Månsson i Hufdaby ett träd på kärandens i detta härad klägne skog. – Domstolen ålade de anklagade att var för sig edeligen intyga och uppgiva till vad belopp av timmer, stänger, åreträd, bjälkar och björketräd som svarandena förlidet år åverkat å kärandens skog.

Det till sid skogen 24 – hit!!!

Från sidan 25 och nedåt??

Vidare hämtas följande ur domboken för ht. 1825:

Enligt Björketorps sockneskogs karta med tillhörande delningsbeskrivning författad åren 1809 och 1810 i laga ordning fastställd den 18 sept. 1811 äger efterskrivne hemman

inom samma socken, sedan alla torp, intäkter, skoglös mark, myrar och mossar äro vordne avdragne, följande geometriska innehålla hård- och skogsmark nämligen:

Ett hemman Apelnäs säteri 184 tunnland, ett dito Rävlanda Börjesgården 214, Rävlanda Larsagården 189, Bråtaared Lillegården 182, Bråtaared Storegårde 171, Björketorp Stommen 175, Björketorp Svensgården 176, Gräsryd 254, Lönekulla 81. Sa 1630 tunnland.

Rätteligen vara extraherat betygar syningsstället Apelnäs den 16 maj 1825. Jacob Johan Norrbohm, ingenient (lantmätare).

Tillkommer: Rävlanda Östergården 244 tunnland, Björketorp Assaregården 42, Rävlanda Mellomgården 223. Gör tillsammans med förestående 2140 tunnland.

Trots sin rikedom på barrskog tycks socknen ej ha framställt tjära i tillräcklig mängd för export. Vi läser i 1840 års dombok: Sven Andersson i Björketorp Svensgården instämt drängarna Johannes Larsson och Börje Andersson i Backa med påstående att svarandena måtte åläggas en för bägge och bägge för en till käranden betala 15 rd. 16 sk. rgs utgörande värdet av en tunna tjära, som de åtagit sig forsla från Göteborg till Hellingsjö men å senare stället så vårdslöst avlassat tunnan att tjäran utrunnit, varefter han måst till den person, som betingat tjäran densamma betala.-

Käranden upplyste att han åtagit sig forsla omstämde tjärtunna från Göteborg till Sven Eriksson i Kinna Rättaregården men uppdragit åt svaranden Johannes Larsson att köra densamma till Hellingsjö, varest käranden sedermera skulle avhämta densamma.

Johannes, som upplystes vara sjutton år gammal, förklarade att han icke utslagit sprundet på tjärtunnan och Börje Andersson trodde käromålet mot honom vara desto obehörigare, som han aldrig åtagit sig något ansvar för Johannes lass utan endast av den anledning att denne icke ensam förmådde lyfta tunnan av åkdonen, därmed biträtt honom.

Rätten förklarade, att den måste ogilla kravet mot Johannes, då han varit för ung att träffa överenskommelse med angående ersättning för det emottagna godsets vårdande, och vad Björje beträffade, så hade han inte ingått i ansvarighet för Johannes formans förbindelses uppfyllande eller bevisligen vållat den timade skadan, varför kravet mot honom lämnas utan avseende.

Till vt 1840 hade Lars Andersson i Gräsryd instämt Carl Persson i Sandlid och Bengt Persson i Sjönnared för olovligt tillgrepp av bräder.

Lars upplyste att han haft bräder lagda i en flotte i Kungsådran som löper förbi Sjönnareds ägor och att ur samma flotte blivitt tillgripna en tolft, varav Lars hos svarandena återfunnit tre bräder.-

Vittnet Anders Olofsson i Furuberg Lillegården berättade, att han jämte käranden och flere framkommit till Sjönnareds gård, då där stod ett lass bräder, därifrån käranden kom med tre bräder sammanhängande i ena ändan och sade att han tagit dem ifrån Bengt Persson, vilken i detsamma ankom och yttrade, att han tager så många bräder som flyta upp vid han land.

Anders Eriksson i Sandlid vittnade, att han sett Bengt Persson å Sjönnareds gård pålassa ett lass bräder och att käranden dit ankom och kändes tre bräder, som ännu sammanhängde i ena blockändan, dem han yttrade att Bengt stulit från honom. Bengt svarade därpå, att han tager så många bräder som komma att flyta inpå hans land, varefter bägge svarandena ute på gården vid Sjönnared kommo i en skarp ordväxling och käranden om nämnde bräder, vilket

övergick till slagsmål, ity att Bengt tillfogade kåranden tvenne slag med ett spadskåft och då han sökte fly Bengt honom eftersprang och med en sten tillfogade honom två slag, men då Bengt ville vidare fortsätta slagsmålet, tog Carl isär dem.

Anders Persson alldeles lika med föregående vittnen med tillägg att på blockåndan, som sammanhöll de bråder han kändes, fanns hans skogsmärke, vilket är vittnet noga bekant.

Nämnden värderade de tre bråderna till 8 skilling.-

Bengt Persson förklarades skyldig till laga ansvar för tvenne kåranden tillfogade slag utan åkomma och övertygad om att hava förtegat hittegoods.-

Till ht. 1842 hade Andreas Bengtsson och Mårten Larsson i Håfvet, Sätla socken, stämt soldaten Anders Skön vid Sjönnared att sedan Skön år 1840 av dem till flottning åt Fjärås Bräcka emottagit ett parti bråder men därav försatt sex tolfter, svaranden måtte ersätta skadan eller 1 rd. 20 sk. för tolften med tillhoppa 8 rd. 24 sk. rgs.

Skön medgav att han av kårandena emottagit bråderna och att 6 tolfter förkommit men förevände att flotten, som bestått av både timmer och bråder, genom uppkommen storm å sjön Lygnern blivit isärriven, så att allt virket icke kunnat å nyo samlas och svarandens liv varit i fara, vadan han påstod befrielse från käromålet, enär han till skadan icke varit vållande.-

Vittnet Johannes Larsson i Maden berättade att Skön jämte flere personer skulle över Lygnern föra en stor flotte, vilken flotte vittnet köpte av kåranden innan den utgick i sjön. Då Skön och hans medhjälpare utkommo på sjön, uppstod en så häftig storm med östanväder att flotten sönderlogs samt Skön och de övriga flottkarlarna hade all möda för att rädda livet. De kommo i land med sex stockar och några brädpackar, det övriga virket drevs av stormen åt västra landet. Svarandena sökte sedermera bärga allt vad de kunde.

Anders Larsson i Björketorp Svensgården vittnade lika med föregående om stormen och följderna av denna samt svarandenas bärgningsförsök.

Andreas Bengtsson Håvet uppgav att i flotten voro 26 ½ tolfter bråder, som av svaranden vitsordades.

Dom: Då den anklagade ej vållat förlusten och ej för egen del tillvaratagit och gagnat något av det förlorade virket, ogillas käromålet.

Till ht. 1842 hade Anders Olofsson och Johannes Månsson i Ingelsered instämt Anders Pettersson i Baggetomten, Johannes Nilsson i Sandshult, Anders Larsson på Klippan och Börje Eriksson i Bugerde Lillegården med påstående att då de bestritt vårt gjorda vitesförbudsansökan å våra ågor på det sätt att de förbehållit sig få rättighet att begagna plats vid Nedsjön i Tåvik för virkes uppläggande samt väg till detta ställe över våra ågor, men som dess själva hava annan nederlogsplats utmed nämnde sjö för virkes uppläggande samt väg dit vid vad som helst på året, så finner vi oss föranlåtne att å bemålte personer anhålla om laga kallelse till tinget att visa med vad rätt de kunna äga plats å våra ågor i Tåvik för sitt virkes uppläggande och väg till detta ställe.

Sven Toresson på Ekkullen, 62 år, vittnade att så långt tillbaka han minnes för virke i Tåvik varit upplagsplats begagnad såväl som väg dit, vilken lett över skogsmark men icke några inågor och att något annat bekvämligt ställe för timret uppläggande i den trakten icke finnes.

Anders Larsson på Håggårdsås, 60 år, vittnade alldeles lika med tillägg att vägen till en del gått genom hemmanet Ingelsereds hage.

Anders Hansson vid Bygerde Lillegården, 40 år, kunde icke erinra sig något annat ställe än Tåvik blivit begagnat för flottningstimmers uppläggande och sammanläggning uti flotta samt att den väg som begagnats dit lett genom Baggetomts hage och fordon till en del genom Ingelsereds hage.

Kärandena upplyste att hemmanen Ingelsereds och Baggetomtens ägor sammanstöta i sjövikens Tåvik och att svarandena äga tillräckeligt utrymme att nedlägga sitt timmer på Baggetomts område ävensom att vägen till Tåvik alltid skall varit på Baggetomts mark, vilket att svarandeombudet icke kunde medgiva.

Kärandena förklarade sig vilja nedlägga målet och sade sig ärna genom behörig lantmätare låta uppgå rågången emot angränsande hemman, varför målet avskrevs.

Överavverkning av skogarna konstateras gång på gång i handlingar från mitten av 1850-talet. I sept. 1849 skrevs: I ansökan till K.B. i länet har Karl Larsson i Hall såsom ägare till en under hemmanet Hall å lägenheten Victoria uppförd sågkvarn, anhållit att i anseende till skogarnas minskning och uppförandet i orten av andra sågkvarnar samt därav uppkommande brist på timmer Karl Larsson måtte vinna befrielse från erläggande av den grundränta, som berörda sågkvarn vore åsatt, därefter K.B. den 6 sisl. mars beslutat att handlingarna skulle avlämnas till domhavanden i orten för undersöknings anställande vid häradsrätten rörande anledningen till sökt nedläggande av sågkvarnsrättigheten, och då detta ärende företogs i närvaro av Karl Larsson, upplystes av tingsmenigheten, att i orten finnes en mängd sågkvarnar och att skogarna äro mycket uthuggne, varav följer att brist på sågtimmer måste uppstå.

Vid samma ting berättades att Anders Olofsson, Per Bengtsson, Bengt Larsson, Magnus Persson och änkan Anna Persdotter i Furuberg såsom ägare till ett å Furuberg uppförd lego- och sågkvarn i anseende till skogarnas minskning och därav uppkommande brist på sågtimmer etc. begär befrielse från grundränta. Vidare hade häradskomaren Lars Andersson i Rävlanda jämte Anders Eriksson och Anders Andersson i Rävlanda Västergården på samma skäl begärt befrielse från skatt på sin legosågkvarn.

Av intresse är även dombokens för st. 1850 berättelse i mål no 131: Anders Bengtsson i Björboås Lillegården och Sven Andersson i Björketorp Svensgården, den senare i egenskap av arrendator av pipare- (flöjtist inom det militära) bostället Rogården, kände till Johan Dahl på Smedstorp jämte Anders Olofsson och Karl Nilsson i Bråtares Lillegården angående ett soldattorps avträdande.-

Kärandenas ombud företedde ett protokoll av den 8 mars 1870, varav här skulle intagas följande: 4. De soldattorps, som nu vid skogsdelningen intet komma att tillfalla sina förra ägare eller stomhemman, skola tillhöra och inräknas till den på vars skogslott de äro belägna, men intill dess den nye ägaren till sådana avstodde soldattorps hinner efter anvisning uppodla och iståndsätta ett nytt soldattorp åt förre ägaren, skall soldaten bo kvar på sitt gamla torp och njuta bete och vedbrand på skogen, likväl efter åsämjande.-

Den nu förenämnde storskiftesdelning av lantmätarna Lindskog och Ahlbom med karta jämte tillhörande beskrivning företeddes, varav inhämtades att svarandenas soldattorp ligger inom Björboås Lillegårdens och Storegårdens samt Björketorp Svensgårdens och Rogårdens intill varandra gränsande skogsskiften.

Bild som visar vacker granskog i Björketorp år 1961

Till tinget i februari 1851 hade soldaten Anders Djerf vid Kåhult samt hans hos honom boende bröder Magnus och Hans Andersssöner, Andreas och Johannes Nilssöner i Vika under Villingsgårde samt Bengt Jonasson i Gäddhult instämts för skogsåverkan samt tillgrepp av upphugget och sågat virke.-

Andreas N:n och Bengt i Gäddhult erkände att de sistlidne jul under ett bröllop i Vika å Per Bengtsson i Furuberg skog fällt ett blockträd och framdragit det till gården, därför de lagligt ansvar sig underkastade.- Där fick vi ett belägg för seden att ”dra kockabränne”.

Till övriga tillgrepp av träd och trävirke nekande de, men de hade emot sig en sky av vittnen. Målet förekom vid flera såväl lagtima som urtima ting 1851 och 1852. Den 4 juni 1851 vittnade t.ex. Johannes Larsson i Bugärde, Härryda socken, att han sistlidne sommar 1850 köpt 12 skrädda bjälkar av Johannes Nilsson, alla av 12 alnars längd, att Johannes N:n fört berörde träd från sin hemort till försäljning inom vitnets hemort, och att hon därjämte sett Andreas N:n till Göteborg föra både spiror och bräder samt Djerf åt samma håll föra spiror.

Jan Quist i Mossbacka, Härryda sn., androg att han emot slutet av sista års sommar på Göteborgs torg av svarandena Andreas Nilsson och Hans Andersson gemensamt köpt 7 av dem till torget förda grova bjälkar, av vilka de 4 varit av 18 alnars längd samt i toppen 6 och vid basen 9 tum breda, och de tre varit av 9 alnars längd.

Olaus Carlsson i Skilltorp, Ale Skövde socken, hade träffat Johannes N:n på vägen och av honom köpt 4 bjälkar av 13 alnars längd, 6 tum breda i toppen och 9 vid basen. Olaus hade även sistlidne höst sett Johannes N:n resa till Göteborg med några lass bräder, Andreas N:n och Hans A:n med sådana bjälkar som han köpt av Johannes N:n samt Djerf med ett lass bräder.-

Gustav Andersson vid Björketorps Stom hade sett Djerf köra några lass bräder åt Göteborg samt även en gång sistlidne sommar träffat Andreas N:n, Andreas A:n, Hans A:n och Magnus A:, då de med var sin yta kommit i ett följe utur den skog, som tillhör hemmanen Backa och Furuberg.

De tilltalade hördes över vittnesmålen, då Johannes N:n uppgav att han av åboerna i Ingsered köpt det virke, han enligt nu avgivne vittnesmål innehaft, samt Hans A:n att det på honom omvittnade virket varit honom till forsling överlämnat av en person, hemma i Hyssna socken, men Andreas N:n förmenade sig icke vara skyldig upplysa, varifrån han erhållit det virke, han innehaft.

Till slut överbevisades de sex tjuvarna om att ha stulit många hundra träd i skogarna samt tillgripit virke och dels sålt detta, dels gömt det bland annat virke vid Smedstorps, Sjönnareds och Kåhults sågkvarnar. De dömdes alla till dryga böter, vilka förvandlades till 28 dagars fängelse på vatten och bröd samt uppenbar kyrkoplikt, som de fick utstå i Vänersborgs kyrka i samband med vistelsen i länshäktet.

Vid ht 1844 företogs saken mellan Anders Olofsson och Nils Isaksson i Bråta red Lillegården kärande samt nämndemannen Lars Andersson, Anders Andersson och Anders Eriksson i Rävlanda Västergården jämte Olaus Andersson i Sätla Stensgården svarande om ett soldattorps avträdande inställde sig käranden och nm. Lars An personligen.

Kärandena företedde den över Björketorps sockenskog år 1810 av lantmätaren L.G. Ahlboms upprättade storskifteskartan med tillhörande beskrivning, varav intages att frälsehemmanet Bråtares Lillegården 1 mnt under no 84 erhållit 228 tunnland skog och mark, att däruti inberäknats Råflanda Västergårdens soldattorp betecknat på kartan med A för 4 tunnland och 24 kappland och att samma torp med ett hörne av nyssnämnda innehåll skjuter in i Bråtares Lillegårdens skogsskifte ifrån söder till norr.

Till vt 1851 hade Johan Dahl på Smedstorp, Jonas Johansson, Carl Persson, Erik Torstensson och Måns Eriksson med flera bönder i Backa, Hall, Furuberg, Sjönnared och Gislå stämt soldaten Erik Djerf jämte hans bröder Hans och Magnus Andersson vid Kåhult med påstående om ansvar å dem för att de gemensamt på en kärandena tillhörig sammanhängande skogstrakt förövat en betydlig åverkan av timmer, block och spirträd. Svarandena, såsom anklagade för stöld i annat mål förklarades skyldige att träda i häkte, nekade till instämde åverkan.

Bengt Andersson i Backa och Carl Larsson hade besiktigat skogshygget och befanns vara åverkade och bortförde 5 st. större block- och spirträd, som av stubbarna och kvarliggande topparna ansågs hava varit i värde 6 rd rgs stycket.

Kåhult

I 1600 års jordebok heter gården **Kååsiö**, men från 1619 heter den Kåhult och storleken anges till 3/8 mantal.

Vid st. 1773 fordrade drängen Gunne Andersson i Kåhult av sin husbonde Olof Andersson därstädes en tälgyxa, som svaranden om händer haft och ej återställt, vartill Olof alldeles nekade, fastän han ej kunde frånga att han haft samma yxa att därmed fästa sin egen yx på skaftet men därpå lämnade henne på stället, varest bägge parterna hade arbetat tillsammans.

Vittnet Börje Bengtsson i Kåhult berättade, att förliden vår voro parterna i skogen att klyva skiede, så Gunne beklagade sig att han hade mist sin yx, vilken svaranden förut nyttjade att därmed fästa sin yxa på skaftet, och sedan tälgyxan om aftonen ej kunde igenfinnas, yttrade sig Olof i de gudlöse termer: ”Faen tage den yxan mist har, och Gud välsigne den som henne tagit har, och Gud låte den bliva vill och rasande, som henne efterfrågar!”

När Gunne vidare efterfrågat yxan, yttrade sig Olof: ”Nu har jag sagt dig, din krymplinge, vad jag vill, och tiger du intet nu, skall jag slå dig så att du skall örla (yra) därvid”.

Rätten ansåg denna sak vara ”av ringa beskaffenhet, varföre svaranden denna gång befrias från käromålet, som utställes till framtiden.-

I domboken för st. 1819 infördes ett auktionsprotokoll hållet i Kåhult den 26 mars 1819: Till följe av Sven Svenssons och Britta Börjesdotters i Kåhult gjorda anmodan utfärdades kungörelse förrättades auktion på dess ägande 1/8 dels mantal i frälsehemmanet Kåhult, som uppropades med följande villkor:

1. Förbehåller vi säljare oss till vår försörjning för evärdelig ägo hela den så kallade Smedjelyckan eller all den nord om landsvägen belägne och hela manbyggningen som den nu befinnes.
2. Ett halvt tunnelands jord förbehålles att nöttjas i år på åkeren Ljungbacken, sedan tillfaller det hemmanet åter.
3. Den nu besådda svedjan förbehålles med den däri i år växande grödan.
4. Vedbrand, stängsel, stör och ris förbehålles på hemmanets skog efter nödtorft och tages efter anvisning.
5. All den säd som vi behöver begagna som nödtorft till vårt hushåll får malas på den till hemmanet hörande husbehofs mjölkvarn.
6. Alla onera som i år av hemmanet utgå utgöras av blivande köpare av vad namn de vara må utom vår personala avgift.

Sedan alla ovannämnda villkor och förbehåll voro i protokollet antecknade och uppläste, uppropades hemmansdelen och efter en lång stund, då flere anbud gjordes, blev sluteligen Bengt Börjesson i Kåhult högsta bud 500 rd. riksgälds med klubbslag fastställt.

Infidem utsupra (som ovan till bekräftelse). Andreas Olofsson i Skogsgärde, anmodad auktionist.

I anledning varav och som Sven Svenssons åtkomst till berörda frälsehemman 1/8 dels mtl. Kåhult genom denna rätts givna fastebrev av den 19 januari 1807 styrktes.

Berg

Berg nämnes i 1533 års jordebok.

I 1675 års dombok läses: Åboerne Oluf Andersson och Bengt Assarsson i Bergh uti Biörketorpa socken beläget uppviste sin herres och husbondes välb. herr Anders Oxehufwuds meddelte förmedlingsbrev daterat Säby (i Södra Ving) den 28 dec. 1674 av sådant innehåll, att såsom välbemälte herre förnimmer förenämnde hans frälsehemman, som efter jordebokens innehåll för helt skattat haver, härefter icke förmår full ränta erlagga, av orsak ägornas ringhet både uti åker och äng, så ock stor missväxt, som i några år förefallit haver, så att åboerne därigenom uti stor medellöshet komne äro, alltså på det samma hemman icke skola komma uti ödesmål, både honom och cronan uti dess avgående utlagor till korta, fördenskull tillåtit förmedling för sitt frälsehemman till halv skatt uti visst och ovisst tillspordes nämnden, vad härom sant var. Samtlige contesterade () att ovanbemälte Berg intet mera kan göra skäl före en halvt för ägornas ringhets skull. Bejakades dem därpå Tings Rättens bevis.

Nämnde ägare av Berg Anders Oxehufvud var född 1653, blev löjtnant vid Västgöta Dals regemente 1677 och dog 1696 på Sotlanda i Lena socken (ovanf. Vårgårda).

Vid sommartinget 1748 uppropptes instämde saken emellan Måns Andersson i Kulla och Lars Håkansson i Gislo kärander samt kaptenskan Maria Olufsdotter Reenstierna svarande angående inbördande å deras hustrurs Maria Olufsdotters och Anna Bengtsdotters vägnar av skatterättigheten på halva frälsehemmanet Berg, som

deras svärfäder Oluf Persson och Bengt Olufsson därstädes den 17 sistlidne februari till henne med dess barn och arvingar försålt.-

Eric Andersson i Holmen inkom och androg, att som han på sin hustrus vägnar är berättigad även så väl till bördelsen av den fjärdedel uti skattefrälsehemmanet Berg, vilken dess svärfäder Oluf Persson därstädes till kaptensänkan välborna fru Anna Maria Reenstierna samt hennes barn och arvingar under den 17 sistl. februari försålt, som dess svåger Måns Andersson i Kulla, vilken efter laga stämning samma nu söker att inbörda och därför bördeskillingen insatt, vilken ock kornetten välb. herr Anders Strömhielm å sin fru svärmoders vägnar lyftat. Ty anhölt han det honom måtte tillåtas att uti Rätten bördeskillning 50 daler smt för berörde fjärding även få insätta, vilken han uti gångbart mynt uppviste och att herr kornetten Strömhielm likaledes måtte emottaga. Vilket medgavs.

Vid ht 1761 anhöll Anders Olofsson i Berg om laga fasta å två sjundedelar i fjärdingshemmanet Berg, skattefrälse, som han av sina svågrar och systrar Anders Andersson och Anna Olofsdotter i Fläskum samt Bengt Ambiörnsson och Brita Olofsdotter i Habäck sig tillhandlat emot 80 daler smt, så att Anders Olofsson med egen arvslott äger 4/7 delar i fjärding sk.fr. hemmanet Berg, som består av ett halvt mantal.

År 1814 den 18 april inställde sig undertecknad major, commissions och enskiftes lantmätare i orten på skattehemmanet Berg ett helt mantal förmedlat till 1/3, att i anledning av K.B:s förordnande förrätta laga storskiftesdelning å detta hemmans inägor.

Härvid voro på kallelse tillstädes bönderna Jacob Hansson för ¼ och Olof andersson för ¼ mtl. Dessa jordägare anhöllo att lantmätaren i anseende till nu snart infallande plogandstid ville avmäta och dela deras åkerjord, på det de nu i vår finge tillträda och gödsla den nya jord, som envar tilldelt bliver.

Lantmätaren företog genast avmätningen å alla till Berg lydande inägor, varefter delägarna jämte tillkallade ojävige graderingsmän Andreas Eriksson och Jöns Andersson i Rävlanda sammanträdde för att verkställa taxeringen.

Sedan lantmätaren underrättat jordägarna och graderingsmännen, huru taxeringen kommer att förrättas, nämligen att då den bästa åkern i anseende till dess jordmon utan avseende på gödning anses kunna giva 6 **korn i äring efter ett**, skall en sämre taxeras till 5 ½, 5, 4 ½, 4, 3 ½, 3 o.s.v. samt ängen på samma sätt efter bördighet, verkställdes taxeringen i alla ägorna till Berg.

Vidare överenskommo delägarna om delningsgrunderna.

1:0 Tomt för Olofs del är utsatt på Stallåker.

2:0 Västra lotten får ena kålgården med renar nämligen de Jacob förr innehaft vid Hagen.

3:0 Brännhuset med 4 alnar däromkring får Olof behålla, ifall Jacob skulle få östra lotten.

4:0 Om lövskogen i ängarna få jordägarne särskilt överenskomma, ävenså förhållas med fruktträden.

5:0 Det bete som finnes under Ramneberget får västra lotten efter gradering.

6:0 Ifall Jacob får östra lotten, tillåtes Olof för västra lotten få skörda fem tjog lövkärv årligen i tio år, varmed ersättningen för skogen är förbi. Jacob utvisar varest lövet skall årligen tagas av varjehanda trä i samma förhållande som han själv hugger.

7:0 Fyra stycken av de största björkarna tillåtes Olof få hugga och begagna efter lövbrottstagningen.

8:0 Efter lottkastningen, som nu verkställdes, fick Olof för sin syster västra lotten näst Ramneberget och Jacob östra lotten näst hagen.

Berg den 22 april 1814. Olof Andersson. Jacob Hansson.

Såsom närvarande vittnen vid denna överenskommelse och lottkastning J.J. Brink, Andreas Eriksson, Jöns Andersson i Rävlanda.

Tillägg: Jacob åtager sig odla 4 st. apelträ, två på Olofs jord i st. f. dem som Olof uppodlat i sin förra trädgård. Tills denna odling skett, får Olof begagna frukten på den gamla.

Ett köpebrev vid 1818 vt. lyder: Jag Jacob Hansson gör härmed veterligt att jag försäljer $\frac{1}{4}$ dels mtl. i fr.sk.hmt Berg till min kära dotter Merta Jacobsdotter och dess kära tilltänkta fästeman Johannes Bengtsson för en överenskommen köpesumma stor 400 rd. banco, vilken köpesumma ensamt skall tillfalla min son Hans Jacobsson och som denna köpeskilling 400 rd. banco är till fullt nöje av köparen betalt, så varda de härmed kvitterade och förbehållas följande villkor:

1. Jag Jacob Hansson skall hava min försörjning på hemmanet till min dödedag med kläder ock föda samt fritt disponera och förestå hemmanets utgifter och inkomster så länge jag det åstundar och krafterna medgiva och skall köparne mig vid min dödstimme till graven beledsaga.
2. Skulle jag emot all förmodan så av köparne behandlas att jag ej kan förbli i deras bröd, så skall jag hava undantag av hemmanet bestående av 10 ordinära stackar hö och ett tunnelands utsäde på gammal god jord och skall köparne tillförbindas all brukning å detta undantag på min ålderdom, då jag det ej själv förmår göra.
3. Min son Hans skall äga rättighet förbli i köparens bröd och där hava sitt försvar och hemvist så länge han ej har någon annan försörjning emot att han troget och beskedligt förrättar köparens arbete mot kläder och föda.-

Ur ett köpebrev i domboken för st. 1845 hämtas: Jag undertecknad försäljer till min kära dotter Brita Johansdotter och dess fästeman Anders Larsson i Apelnäs mitt ägande $\frac{1}{8}$ mtl. sk. fr. Berg emot 833 rd 16 sk. rgs.

Villkor: Min käre fader Jakob Månsson - han var född 1763 och dog 1848 – skall på hemmanet åtnjuta de undantagsförmåner, han sig därå betingat, enligt avhandling av den 2 jan. 1818.

Undertecknad skall jämväl av denna hemmansdel åtnjuta min försörjning. – Skulle emot förmodan etc., förbehåller jag mig följande varor att årligen utgå: En tunna råg, en dito blandråg, en halv tunna korn, två kannor ärter, 2 tunnor potater, $\frac{1}{4}$ dels tunna malt, två lispund (17 kg) torrt kött, ett dito fläsk, ett dito ost, $\frac{1}{2}$ dito smör, $\frac{1}{4}$ tunna saltad sill, en kanna mjölk om veckan och fritt husrum i de på hemmanet varande hus

tillika med nödig hemkörd och sönderhuggen vedbrand. Berg den 13 mars 1845. Marta Jacobsdotter, enka.

Marta J:dotter var född 1789.

¼ mtl. fr.sk. hmt Berg såldes i sept. 1845 av Per Ericsson och h.h. Britta Andersdotter till deras son Anders Persson för 500 rd och förbehåll. Säljarna skulle om möjligt förbli i köparnas bröd, men om så inte bleve möjligt, skulle de årligen ha två tunnor råg, 2 dito korn, 2 dito blandråg av sådan sort som växer på hemmanet, en dito ärter, ½ tunna malt, 8 tunnor potäter och dessutom få sätta årligen ½ tunna potäter på någon tjänlig åker å hemmanets jord, ½ tunna god sill, 2 lispund torrt fläsk, 4 dito dito kött, ett dito smör, ett dito torr ost, 10 skålpund ressla (fårtalg), humle till husbehov jämte behövlig vedbrand samt få mjölka hela tiden efter en ko, som varken bör vara den bästa eller sämsta som födes å hemmanet. Husrum uti de på hemmanet varande manhus jämte kläder efter behov och dessutom förbehålla vi oss för egen del fästkammar, Efter enderas död försvinner hälften uti förestående betingade försörjning.

Vår dotter Johanna skall köparen bestå vid hennes utflyttning från vårt bo eller gifte ordentligt bröllop samt till gåvopenningar 20 rd. rgs jämte såsom hemgift en ordentlig (!) oxe eller ko, 5 får, 3 fjäderbolstrar, 3 putur innehållande tillsammans 6 lispund fjäder, 4 sticketäcken, 4 lakane, 2 borddukar, 2 kopparkittlar á 2 lispund vikt, en dito kruka, en målad kista, och dessutom skall hon äga rättighet att få uppbära hela omstående köpeskillingen 500 rd rgs, då hon trätt i gifte.